

389
390
391

2(077)

U. 15

183

Գ Ա Ս Ա Գ Ի Ր Ք

Կ Ր Օ Ն Ի

ՈՒՂԵՅՈՅՑ ՀԱՅ ԿՐՕՆՈՒՍՈՅՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

„Գնացէք այսուհետեւ
„աշակերտեցէք զամե-
„նայն հեթանոսս....:
„Ուսուցէք նոցա պա-
„հել զամենայն որ ինչ
„պատուիրեցի ձեզ“
Մ. Լ. Իր. 19. 20.

Ն ՈՐ—ՈՒ Խ Տ Ի

Ն Ի Ի Թ Ի Մ Շ Ա Կ ՈՒ Թ Ի Ի Ն Ը

ՀԱՏՈՐ Բ. ՄԱՍԸ II. ՏԵՏՐ Ա.

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ե Յ

Ներսիսեան դպրանոցի ստորին դասատ. աշակերտներին

ՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՍԱՀԱԿԵԱՆՅ

(Միաբան Մողնույ սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ)

Նիւթիս մշակութեան հիմք կազմող հատուածները տպած են
առանձինն՝ „Սրբազան պատմութիւն“ նոր-ուխտի անունով:

ТИФЛИСЪ

Типографія И. МАРТИРОСІАНЦА Орбел. ул., д. № 1—2.

1893

Дозволено цензурою Тифлисъ 7-го Сентября 1892 года.

ՆՈՐ-ՈՒՆՏ

§ 41

ՏԱՍՆ ԿՈՅՍԵՐԻ ԱՌԱԿԸ

Ն պ ա տ ա կ: Վերնագիրը:

I

Նկարագրել մեր հարսանեաց հանդէսը՝ շէշտելով այն կե-
տերը, որոնք լուսաբանում են առակը:

II

Աւանդել նոր նիւթը (Մտթ. իէ. 1—13)

Կ ու լ տ ու ը ա կ ա ն — պ ա տ մ ա կ ա ն տեղեկութիւններ:
Հիմնուելով պատմած նիւթի վրայ՝ աշակերտներին պէտք է
մի զաղափար տալ հրէից հարսանեաց սովորութիւնների մասին:
— Հարսի տանը մի քանի օր շարունակ ուրախութիւն էր լի-
նում, որից չեսոյ փեսան գիշերով իւր բարեկամների հետ՝ զար-
դարուած գալիս էր և հարսին, նոյնպէս զարդարուած, իւր տուն
էր տանում: Փեսային զիմաւորելու համար հարսի հետ դուրս
էին գնում՝ նրա ընկերուհիները երգելով և ձողի ծայրին ամրաց-
րած լապտերներով: Բացի լապտերներից վերցնում էին իրանց
հետ պղնձէ ամանով ձէթ ևս, որպէսզի կարիք եղած ժամա-
նակն ածէին լապտերների մէջ: Երկու խմբերը միանալով՝ մտնում
էին փեսայի տունը, ուր պատրաստուած էր լինում ճոխ սեղան
— սա էր իսկապէս հարսանիքի ճաշը: Հարսանիքը տևում էր
7 օր, փեսան գլխի վրայ ունենում էր թագ: Հարսին ուղեկ-
ցողները, ինչպէս երևում է, քնել էին փեսայի ուշանալու պատ-
ճառով: Փեսան, գուցէ մի արգելառիթ հանգամանքի պատ-
ճառով, ուշանում է և գալիս է մի այնպիսի ժամանակ, երբ
կոյսերը ամենևին չէին սպասում:

Պ ա ղ գ ե լ նիւթը: Ի՞նչու կոյսերից ոմանք իմաստուն և
ոմանք չիմար են կոչւում: Ո՞ր և ե՞րբ է յայտնւում այդ իմաս-
տութիւնը և չիմարութիւնը: Իսկապէս ի՞նչն էր չիմարութեան
պատճառը (անզգուշութիւնը չհսկելը): Ո՞րն է նրանց անզգու-
շութեան պատիժը: Ի՞նչպէս էք հաւանում այն արարքը, որ
փեսան հինգ ուշացող կոյսերին թոյլ չի տալիս ներս մտնելու:
Կոյսերն ի պատիւ փեսայի են ընդ առաջ եկել: Արդեօք
խստութիւն չէ՞ փեսայի կողմից մի այդպիսի թեթեւ սխալի հա-
մար կոյսերին զրկել հարսանեաց ճաշից:

Հ Ր Ա Մ Ս Ն Ա Ի

ՏԵՂԱԿԱԼԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐՁՐ ՍՐԲԱԶԱՆ

Ե Ր Ե Մ Ի Ա ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Մ Ե Կ Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն: Տասն կոյսերը մենք քրիստոնեայքս ենք. փեսան Քրիստոսն է. այն ճանապարհը, որով փեսայի առաջն են դուրս գալիս, մեր կեանքի ուղին է. հարսանիքի ճաշը երկնային ուրախութիւնն է, որը Քրիստոս ընտրեալների համար պատրաստել է. փեսայի գալուստը տիրոջ գալուստն է, որին մենք հոգեպէս ընդ առաջում ենք հանդերձեալ կեանքում, ուր քրիստոնեայ սրտերը ներքին կերպով՝ յաւիտեանականապէս միանում են Աստուծու և Փրկչի հետ: Փեսան կգայ, երբ կեանքի վերջին ժամը կհնչէ—մահուան օրը Տիրոջ օրն է: Ոչ մի քրիստոնեայ չգիտէ, թէ այս օրը երբ կգայ, բայց թէ կգայ, այդ անկասկած է: Բարի քրիստոնեան գիտէ, որ այս յաւիտեանական և ներքին միաւորութիւնն ի տէր՝ երկնից արքայութեան մէջ՝ պայմանաւորեալ է, որ այստեղ՝ երկրիս վրայ պէտք է կատարէ և լրացնէ: Առակի մէջ տէրն էլ այդ պայմանների մասին է խօսում: Հապա գտէք, որն է այդ պայմանները:

Քրիստոնեաները պէտք է Քրիստոսի առաջ դուրս գան, ինչպէս կոյսերը փեսայի: Քրիստոնեաներն ամեն րոպէ իրանց կենցաղավարութեամբ պիտի սպասեն փեսային ծառայելու և նրա ուրախութեանը մասնակցելու: Սակայն քրիստոնեայք իրանց կենցաղավարութեամբ, սրտով և մտածողութեան եղանակով իրար չեն նմանում—ոմանք իսկ և ոմանք կեղծ քրիստոնեաներ են—ուրիշ խօսքով ասենք՝ նրանցից ոմանք իմաստուն և ոմանք չիմար կոյսերին են նմանում:

Յ ի մ ա ռ կ ո յ ս ե ռ ը նրանք են, որոնք փոքր ցանկութիւն ունին միանալու տիրոջ հետ, դրա համար էլ անհոգ և անփոյթ են նրան ընդունելու պատրաստութեամբ: Նրանք թէև և հաւատ ունին իրանց սրտերում (ձէթ լապտերների մէջ) և իրանց կեանքի ընթացքում սիրոյ նշոյլ ցոյց են տուել (լուսոյ բոցը), բայց կա ը որ հաւատը չունին, դրա համար էլ սիրոյ լոյսը երկարատև և պարզ չէ վառւում: Այդպիսիք յաճախակի խօսում են Քրիստոսի մասին, հաւատում են նրա քարոզութեան, այլև ինչ որ ուրիշները նրա մասին քարոզել են, բայց իրանց սիրտն ամբողջովին չեն նուիրում նրան: Այդպիսիք սիրում են միայն երկրաւոր զուարճութիւնները. դրանք իրանց սիրտը չեն հսկում, այլ թոյլ են տալիս ամեն տեսակ չարիք ներս մտնելու—կարճ՝ այդպիսի քրիստոնեաներն են, որ հոգ և փոյթ

չունին միանալու Փրկչի հետ: (Թանձրացեալ օրինակներ):

Ի մ ա ս տ ու ն կ ո յ ս ե ռ ը նրանք են, որոնց ամենաջերմ սէրը և ամենաթանկագին գանձը Քրիստոսն է. որոնք նոյն իսկ այստեղ միացած են (միատեսակ սիրտ ունին). դրա համար էլ ի սրտէ ձգտում են կատարելապէս միանալու նրա հետ: Այսպէս՝ նրանք ընդ միշտ իրանց սիրտն ամբողջապէս Փրկչին են նուիրում՝ թէ խօսքով և թէ գործով: (Թանձրացեալ օրինակներ): Ուրեմն այդպիսիք իրանց կեանքի ընթացքում տիրոջ գալուստեանը միշտ սպասում են և սրտով արթուն են—դրա համար էլ հարազատ քրիստոնեաներ են կոչւում:

Ձէ որ իմաստուն կոյսերն էլ քնած էին, երբ փեսան եկաւ:—Հարազատ քրիստոնեաներն էլ սուրբեր չեն—բարի քրիստոնէի քրիստոնէական սիրտը ևս երբեմն քնած է լինում (վիճող և յուսահատուող աշակերտները—տ. ն—ո § 36). այդպիսիների հոգեկան աշխարհում ևս մի րոպէ սխալը տիրապետող է լինում (օրինակ): Թէև այդ այդպէս է, բայց և այնպէս դրանց սրտի խորքում կենդանի է հին հաւատը, հին ջերմ սէրը և որ գլխաւորն է, այնտեղ թագաւորողը Քրիստոսն է: Եթէ մահը մի այդպիսի արդարի կեանքի դուռը անակընկալ կերպով բաղխէ, նա դարձեալ պատրաստ է, որովհետև այդպիսին իւր կեանքի ընթացքում միշտ պատրաստ է եղել, իսկ անհոգ, անփոյթ քրիստոնեան այսպէս չէ, նա ոչ մի անգամ իսկապէս պատրաստ չէ եղել:

Իմաստուն կոյսերի լապտերները լի են ձէթով և բացի դրանից ամանում ևս աւելորդ ձէթ ունին: Լապտերը նշանակում է սէր, իսկ իւղը՝ հաւատ: Իմաստուն կոյսերը ղինուած, պատրաստ են ամեն դէպքի համար—նրանք սէր և հաւատ ունին իրանց սրտում: Այսպէս չեն չիմար կոյսերը, որոց սէրը մարել է, որովհետև նրանց հաւատի ձէթը, որը սիրոյ կրակին ոյժ և զօրութիւն էր տալիս, չքացել է: Կեանքի երջանիկ օրերում երբէք չեն մտածել իրանց սիրտը սիրով և հաւատով լցնելու. երբ յանկարծակի կեանքի կէս գիշերին ձայն է լսւում, թէ փեսան գալիս է հարսին հայրենի տունը տանելու, այն ժամանակ միայն զգում են իրանց սրտի դատարկութիւնը, սիրոյ և հաւատի պակասութիւնը: Եթէ նրանք իրանց անձը հսկել էին, քնի բաղուկների մէջ հոգեպէս չէին

ընկել. կեանքի ընթացքում անհոգ չէին եղել. մահուան ընդմիջում երկու կրեւու կարիք չէին զգայ՝ խաղաղութեան դեսպանի առաջ: Նրանց մեծ սխալանքն այն է, որ քնել էին, անհոգ էին, ուշ զգացին իրանց հոգեւոր կեանքի սիրուց զուրկ լինելը, ուստի և լապտերը մօտիկ է հանգչելու. նոր զգացին, որ փեսան չի ընդունի իրանց՝ մինչև որ սրտները լի հաւատով և սիրով չընդառաջեն:

Յիմար կոյսերը մեծ կարիքի մէջ են. նրանց չի կարելի չափարաւել, երբ վերջին բոլէն միայն օգտաւէտ ձևով են կամենում գործադրել և այսպէս վտանգը հեռացնել: Սրա համար գիմում են ի մասնուէն կոյսերին և խնդրում են, որ մի փոքր իրանց հաւատից և բարի գործերից բան տան: Բայց ափսոս որ Աստուծոյ արքայութեան մէջ աւելորդ բարի գործ չկայ—այնտեղ բարի գործը ոչ ծախում և ոչ գնում են: Պրա համար էլ իմաստուն կոյսերը մերժում են անհոգների խնդիրը և մատնացոյց անում վաճառականներին: Վաճառականները նման են հոգեւոր հայրերին, բարեպաշտ քարոզիչներին, որոց պիտի գիմէին անհոգներն իրանց վերջին ժամին՝ օգնութիւն և մխիթարութիւն ընդունելու նրանցից: Այն ժամանակ՝ երբ անհոգները վերջին բոլէնի աղօթքով և ապաշխարութեամբ էին պարապած, այն՝ ինչ որ իրանց կեանքի ընթացքում մոռացութեան էին տուել, փեսան գալիս է. պատրաստների հետ մտնում է երկնքի արքայութիւնը և դուռը կողպում է: Յիմար կոյսերը, որոնք իրանց կեանքի ընթացքում բաւական ժամանակ ունէին պատրաստուելու, ուշացան: Յաջող ժամանակը կորցրին, իսկ այս կորցրածն այլ ևս ոչնչով չի կարելի լցնել ոտանալ: Պատրաստները փեսայի հետ վաչելում են երկ. արքայութեան մէջ իրանց վարած կեանքի պտուղը: Իսկ յիմարները կէս գիշերին դրոմ յուսահատութեան մէջ են: Նոքա՝ որոնք իրանց կեանքի ընթացքում ապաշխարութեան և շնորհաց ժամանակը անհոգութեան են տուել, թող երբեք չյուսան, թէ ներողութեան կարժանանան—այդպիսիք կլսեն փեսայից միայն «ոչ ճանաչեմ զձեզ»ը: Պիտաւոր մտքերը համառօտ կերպով համախմբել:

III

Կատարեալ և անհոգ քրիստոնեաների վարմունքը համեմա-

տել միմեանց հետ՝ Տիրոջ դալստեան առթիւ: Առաջինները զգուշ են, հսկում են իրանց սիրտը, իսկ վերջինները՝ անհոգ: Այդ երկու տեսակ անձնաւորութիւններն ինչպէս են վարում կեանքի մէջ, գործինակ փորձութեան (աղքատութեան, հարստութեան, հիւանդութեան... ժամանակ): Ինչպէս են վարում բարի գործերի ժամանակ: Մահուան ժամանակ ինչպիսի մտածողութիւն են ունենում (նկարագրել մահուան բոլէնում մարդոց մտածողութիւնները): Ի՞նչը պէտք է ստիպէ քրիստոնէին զգուշ և ինչն անհոգ լինել:—Երջանիկ և ապերջանիկ վախճան ունենալը: Ի՞նչ ինչը: Կեանքը վարժութեան դպրոց է: Ինչ բարի գործ, որ մարդս իւր անհոգութեամբ մոռանում է, այլ ևս չես ստանալ չի կարող: Այս կեանքը շնորհաց շրջանէ, որ տուել է մեզ Աստուծոյ յաւիտենական կեանքի համար պատրաստուելու, իսկ նրանից օգտուելը շատ դիւրացրեց իւր միածին որդու ձեռքով: Այլ սրանից օգուտ չի քաղիլ, կնշանակէ արհամարհում է Աստուծոյ շնորհը: Այլ խօսքով և գործով չէ յարգել Յիսուսին, որին նա շատ լաւ ճանաչում է, արժանի է որ Յիսուսն էլ նրան չճանաչէ մի օր: Այլ ճաշակել է Յիսուսի ցոյց տուած ուղիով ստացած ներքին բաւականութիւնը, այդպիսին ուրիշ ոչ մի բաւականութիւն չի փնտռիլ՝ բացի այն, որ շարունակ նրան նայէ և ընդ միշտ նրա հետ կենակցել կարողանայ:

IV

«Նրանի մեռելոց, որք ի տէր ննջեցին»:
«Լէր հաւատարիմ մինչեւ ի մահ եւ տաց քեզ զպսակն կենաց»:

V

Ե՞րբ դուք ևս կնմանուիք իմաստուն և յիմար կոյսերին: Ի՞նչպէս կարող էք այժմ և յետոյ զգուշ լինել, հսկել ձեր ներքինը: Հարազատ քրիստոնէին համեմատեցէք պահապան զինուորի հետ: Յապաղելը քրիստոնէի համար միշտ վտանգաւոր է: Սուրբ գրքի մէջ յիշուած «իմաստուն» և «յիմար» խօսքերն ինչպէս պիտի հասկանալ: Սերմանացանի, որոմի, մեծ ընթրքի և քանքարների առականներն ինչպէս են յարաբերում այս առակի հետ: Մեր առակը և՛ մխիթարութիւն և՛ սպառնալիք է: Մեկն ևս և՛ վարժեալ—II. թ. տմթ. Բ. 19»:
Այլ հաստատուն հիմն Աստուծոյ կայ եւ ունի զկնիքս զայս, թէ ծա-

նեաւ տէր զայնոսիկ՝ որ իւրն են»։ Թ. ա. գղ. Զ. 9. «Այլ զբարիս գործել մի ձանձրասցուք, զի ՚ի ժամանակի իւրում Հնձեսցուք առանց լքանելոյ»։

Սաղմոս դա. 13. «Արդարքն որպէս զարմաւենիս ծաղկեսցին, որպէս մայրքն Լիբանանու բազում եղիցին»։ Ղուկ. Ժբ. 35—40 «Եղիցին գօտիք ձեր պնդեալ ընդ մէջս, եւ ճրագունք լուցեալք...» Թ. ա. եբր. դ. 1. «Երկիցուք այսուհետեւ, զուցէ ի թողուլ զաւետիսն՝ ՚ի մտանելոյ ՚ի Հանգիստ նորա, գտանիցի ոք ի ձէնջ նուազեալ»։ Մտթ. Զ. 24. «Ոչ ոք կարէ երկուց տէրանց ծառայել. կամ զմինն ատիցէ եւ զմիւսն սիրիցէ. կամ զմինն. . . ոչ ոք կարէ ծառայել Աստուծոյ եւ մամոնայի»։ Սիրաք ժա. 22. «Մի խափանիր Հատուցանել զուխտս ի դէպ ժամանակի եւ մի կալ մնալ մինչեւ ՚ի մահ արդարանալ»։ Թ. ա. գղ. Ե. 6. «Զի ի Քրիստոս Յիսուս, ոչ թլպատութիւն ինչ կարող է, եւ ոչ անթլպատութիւն. այլ Հաւատք՝ սիրով աջողեալք»։ Թ. ա. փիլ. բ. 12. «Այսուհետեւ, սիրելիք իմ, որպէս յամենայնի Հնազանդեցարուք, միմիայն ՚ի դալստեան իմում, այլ առաւել ևս այժմ՝ յորժամ Հեռի եմ ՚ի ձէնջ, ահիւ եւ գողութեամբ զանձանց փրկութիւն գործեցէք»։ Ամէն բանի վերջն է գովելի։

Վ ա ղ թ ու լ թ իւ ն. — «Որ ոք զիտից է զբարին...»։ «Զի զոր ինչ սերմանէ մարդ...»։ «Եւ զորօրինակ կալ մնայ...»։ «Մի սիրէք զաշխարհս եւ մի ինչ...»։ «Բայց եթէ ինչ ի Քրիստոս...»։

§ 42.

ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Ն ա ղ ա տ ա կ : Վերնագիր:

I

Յիշել տալ սաներին, թէ ինչպիսի դատաստաններ է կտրել Աստուած Հին ուխտի պատմութեան մէջ՝ ջրհեղեղից սկսած մինչև Երուսաղէմի կործանումն, այլև ներկայումս։ Յիշել նոյնպէս, թէ որպիսի վճիռներ է կարդացել Յիսուս մասնաւոր մարդոց կամ որեւէ դասակարգի վերաբերութեամբ (Հարուստ երիտասարդ, փարիսեցի և մաքսաւոր)։ Արդեօք Քրիստոս որ'ւիցէ վճիռ կարդացել է այն մարդկանց մասին, որոնք իւր ժամա-

նակում չէին ապրում, զորօրինակ մեր մասին։ Ի նկատի առնելով նպատակը՝ յիշել հետեւեալ կէտերը — Քրիստոսը իւր առակների և քարոզների մէջ մեր մասին ևս վճիռներ է կարդացել։ Առակների մէջ եղած անձանց օրինակներով մեզ պարսաւում և գովում է, պատժում և վարձատրում է։ Այսպէս Աստուած և Քրիստոսը պարսաւանքի և գովասանքի, պատժի և վարձատրութեան, երջանկութեան և դժբաղտութեան օրինակներով մեզ գրաւում են դէպի իրենց։ Նրանք կորցնում են մեզ, նրանք որոնում են մեզ, նրանք գտնում են մեզ (ապաշխարութիւն և շնորհ)։ Արդեօք այս կորցնելը և որոնելը, բաժանուելը և վերագառնալը, ապաշխարութիւնն ու շնորհը, ներումն ու պատիժը պէտք է յաւիտեան տւեն, թէ մի օր պէտք է դադարի և վախճան ունենայ։ Այո, մի օր (տ. վերջին առակ) պէտք է դադարի և վերջ ունենայ — կգայ մի վախճանական վճռահատութիւն, որ այլ ևս չի փոփոխուի։ Ահա այն վախճանական որոշման՝ վերջին դատաստանի մասին է խօսում Քրիստոս։

II

Աւանդել նոր նիւթը — Մտթ. իէ. 3—46. բացատրել։ Երբ պէտք է լինի վերջին դատաստանը։ — Ժամանակամիջոցն անորոշ է («երբ մարդոյ որդին իւր փառքով կգայ»)։ Բայց այսքանը որոշ է, որ լինելու է։ Զատ Հաւանական է՝ այն ժամանակ տեղի ունենայ, երբ երկրագնդիս բոլոր ազգերին Աստուծու աւետարանը կքարոզուի, երբ Աստուած իրանից հեռացածներին վերստին իւր մօտ կկանչէ և կամ նրանք՝ որոնք թէ՛ իրան և թէ՛ իւր միաձին որդուն չեն ճանաչել, կխոստովանեն և ինորոյ կընդունեն։ Աստուծու սէրն այնքան ժամանակ կտւէ՝ մինչև ամէնքն էլ որդիք Աստուծոյ կդառնան (նոյն իսկ չար ծառան, յիմար կոյսերը, Հարուստ մեծատունը, որոնք այստեղ ուշացան երկնից արք. մտնելու)։ Այնուհետև առանց բացառութեան վերջին դատաստանը տեղի կունենայ։ Դատաւորը Քրիստոս ինքն է։ Նա արդար դատաւոր է, որովհետև որպէս որդի Աստուծոյ մեզ օրէնքներ տուաւ, գործով կատարեց և պատուիրեց, որ մենք էլ նոյն օրէնքների Համաձայն կեանք վարենք. որովհետև որպէս որդի Աստուծոյ մեր մարդկային սիրտը

և տկարութիւնը շատ լաւ ճանաչում է, ուստի և ներող, արգարադատ կլինի: Յիսուսը մարդոց երկու խմբի կբաժանէ—բարի և չար, այնպէս, ինչպէս Հովիւը բաժանում է ոչխարներն այծերից—առաջիններին յաւիտենական երջանկութիւն կխոստանայ, իսկ վերջիններին յաւիտենական տանջանքի կմատնէ:

Մարդիկ ինչ պատճառով այսպիսի տարբեր վիճակների են արժանացել:—Դեռ ոչ ոք իրօք չէ արժանացել յաւիտենական երջանկութեան (տ. § 14.). դա մի տեսակ շնորհ է, որ Աստուած տալիս է մարդոց և ոչ թէ իրանց աշխատանքի վարձն է: Իսկ այն անձինքը, որոնք չար են և այդպէս էլ անուղղայ մնում են իրանց չարութեան մէջ, չեն արժանանում Աստուծու շնորհին՝ հակառակ նրա անհուն սիրուն:

Ի՞նչով պիտի Քրիստոսն այս երկու տեսակ մարդկանց ճանաչէ:—Առաջին դասակարգի մարդիկը նրանք են, որոնք ամենայն տեսակ բարի բաներ գործել են (թանձրացեալ օրինակներ). այս բարի գործերի աղբիւրն է սէր առ մերձաւորս, որը բղիւմ է այն հանգամանքից, երբ մենք սրտով անձնատուր ենք լինում Քրիստոսին և նրա հօրը: Այս բարի գործքերի զարգացումը համեստութիւնն ու հեղուկութիւնն է: Գործող անձանց յատկանիշ կողմը համեստութիւնն է. նրանք մեզ այնպէս են ձևանում, կարծես թէ ոչինչ չեն գործել, չնայելով որ ոչ մի բարի գործ չեն մոռացել գործելու: Այս տեսակ մարդիկը մտածում են միայն նրա վրայ, թէ ինչպէս օգնեն և ծառայեն մարդոց. այդպիսիք իրանց անձը մոռանում են, նրանք ամենայն տիեզերքին անգամ իրանց եղբայր են ընդունում (օրինակներ): Ահա այս տեսակ մարդկանցն է ընդունում Քրիստոսն որպէս իւր հաւատարիմ աշակերտներ, որպէս ժառանգորդներ երկնքի արքայութեան:

Իսկ նրանք, որոնք առանց կարեկցութեան անդնում, դնում են օգնութեան կարօտ ընկերի մօտովը. որոնք սէր և հաւատ չունին, ծանր կերպով մեղանչում են Աստուծու դէմ, Աստուծու, որն ամենի վրայ սիրոյ հեղեղ է թափել: Այդպիսիք իրանց սրտով, գործով և մտածողութեան եղանակով արհամարհել են նրա պատուիրանը: Այդպիսիները լի մեծամտութեամբ և անձնագովութեամբ կարծում են, թէ ամեն ինչ կատարել են և եթէ նրանք Քրիստոսին «տէր» են անուանում, իսկապէս

ոչ թէ նա կամ նրա սէրը, այլ իրանց սեպհական օգուտը, անձնական վայելքն է իրանց սրտի թաղաւորը եղել: Դրա համար էլ այդպիսիները չեն կարող երկ. արք. ժառանգորդ լինել. այդպիսիք իրանց ձեռքով (սիրուց զուրկ լինելով) փակում են երջանկութեան դռները և դատապարտութեան մատնում իրանց: Թէ ինչի մէջն է կայանում միևնի երջանկութիւնը և միևնի ապերջանկութիւնը, յատնի չէ այստեղ ևս (§ 40.), որովհետև Քրիստոս ժողովրդի հետ օրինակներով է խօսում: Անշուշտ միևնի համար պիտի պատրաստուած լինի ամեն տեսակ երջանկութիւն, իսկ միևնի համար՝ դառն տանջանք: Հ ա մ ա ի մ բ ե լ զլիաւոր կետերը:

III.

Առականների մէջ արդէն քանիցս խօսք եղաւ մի այսպիսի—աստղայ բաժանումն բարւոյ և չարի—(§. 21. 32. 38. 41.) մասին: Աստուածային իմաստութիւնը երկրիս վրայ հաղիւ թէ մի այսպիսի բաժանումն անէ, ինչպիսին մենք տեսանք որոմի առակի մէջ: Նոյն իսկ միևն առականների մէջ եղած բաժանումն առժամանակեայ էր, որ տեղի ունեցաւ աստուածային շնորհիւ և ապաշխարութեամբ—միայն վերջին դատաստանի օրը պիտի վերջնական բաժանումն տեղի ունենայ: Բոլոր առականների մէջ յիշուած աստուածային որոշումները լինում են ոչ թէ, ինչպէս մարդիկ են անում, ի նկատի առնելով հարստութիւնը, կոչումն, կրթութիւնը... այլ՝ նայելով թէ մարդս ինչ համոզում, ինչպիսի մտածողութեան եղանակ ունի, որովհետև համոզման, մտածողութեան եղանակի ոյժը, գորութիւնը չէ կայանում զեղեցիկ խօսքերի կամ զգացման մէջ, այլ՝ բարի կամքի և իրական գործի, ուստի և անկեղծ համոզման միակ արտաքին նշանը գործն է:

Սրա համար ևս երկնքի արքայութեան ժառանգորդները չեն համարւում նրանք, որոնք իրանց շրթունքներով Աստուծուն և Քրիստոսին իրանց տէրն են համարում, այլ նրանք, որոնք Աստուծու և Քրիստոսի ներգործութիւնը իրանց սրտի վրայ գործնականապէս ցոյց են տալիս. այդպիսիներն ապացուցանում են որ Քրիստոսի միջնորդութեամբ Աստուծու յայտնած կամքը միշտ սիրով, եռանդով և հաւատարմութեամբ են կատարել:

IV

Մտթ. է. 21. «Այ ամենայն որ ասէ ցիս, տէր տէր. մտցէ յարքայութիւն երկնից, այլ որ առնէ զկամս Հօր իմոյ որ յերկինս է»: Կրկնել—«Սիրեացես զտէր Աստուած քո...»: Յովհ. Ժգ. 35. «Յայսմ գիտացես ամենեքեան, եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրէք զմիմեանս»: Թ. ա. զգ. Ե. 6. «Զի 'ի Քրիստոս Յիսուս ոչ թլպատութիւն ինչ կարող է եւ ոչ անթլպատութիւն. այլ Հաւատք սիրով աջողեալք»: II Թ. ա. կրնթ. Ե. 10. «Քանզի ամենեցուն մեզ յանդիման լինել կայ առաջի ատենին Քրիստոսի, զի ընկալցի իւրաքանչիւր իւրով մարմնով՝ զոր ինչ զոր՝ ծեաց յառաջ՝ եթէ բարի եւ եթէ չար»:

V

Ի՞նչպէս պէտք է ցոյց տանք, որ մենք էլ Քրիստոսի Հարազատ աշակերտներն ենք: Ե՞րբ մենք ևս կպատկանենք այն խմբին, որոնք կոչում են. «Տէր, Տէր»:

Քրիստոսի խօսքերը վերջին դատաստանի մասին ի՞նչ յարաբերութիւն ունեն սերմանացանի, փարիսեցու և մաքսաւորի ու ողորմած սամարացու առակների հետ:

Մ ե կ ն ե լ—Մտթ. է. 7—20. «Զգոյշ լերուք ի սուտ...» Մտթ. Ժբ. 46—50. «Մինչդեռ նա ընդ ժողովուրդսն. . .»: I. Թ. Յովհ. Բ. 4—6. «Որ ասիցէ՝ եթէ ծանեայ. . .»: Գ. 10. 18 «Այսուիկ յայտնի են...»: Ե. 2. 5. «Այսուիկ ճանաչեմք...»:

Վ ա ռ Ժ ե լ—«Երանի աղքատաց...»: «Զոր ինչ սերմանէ...»: «Եւ զոր օրինակ կայ մնայ միանգամ...»: «Երանի այնոցիկ, որ լսեն զբանն Աստուծոյ...»: «Մաքդ Հայի յերես...»: «Որ ոք գիտիցէ զբարին եւ ոչ առնէ, մեղք են նմա»:

§ 43

Լ Ե Ր Ա Ն Ք Ա Ր Ո Ջ Ը

Ա գ դ: Լերան քարոզն աւետարանի այն մասն է, որով Յիսուս աշխարհին յայտնում է իւր վարդապետութիւնը: Նա Հարուստ է բարոյական—կրօնական մտքերով, որոնք արտայայտուած են ոչ որպէս պատմութիւններ կամ առակներ, այլ՝ որպէս իմաստներ, մեր IV. աստիճանի նիւթեր: Եթէ առակների մէջ Յիսուսը յայտնում է իւր վարդապետութեան այս

և այն կողմը, այստեղ լրիւ վարդապետում է իւր ուսման հիմունքները: Երբ լերան քարոզի նիւթը իմաստների ձևով է արտայայտուած, ասել է թէ լոկ վերացական մտքեր են, հետեւապէս և նա ընդունակ չէ ձևական հինգ աստիճաններով մշակուելու: Որքան որ այս հանգամանքը զժուարութիւններ է մատակարարում ձևի կողմից, այնքան ևս դիւրութիւն ունի ներքին կողմից: Զատ նորութիւններ չենք հաղորդելու աշակերտներին այս նիւթով, վասնզի առակների և առ Հասարակ անցեալ պատմութիւնների մէջ մեծաւ մասամբ նիւթիս վերացական մտքերը հաղորդել ենք սաներին, այստեղ մնում է նիւթը կարգաւ որպէս իմաստներ (IV. աստիճանի նիւթ) և պահանջել, որ սաներն իրանք թանձրացեալ օրինակներով մեկնեն: Թանձրացեալը կարելի է կամ Սուրբ գրքի ուսած պատմութիւններից և կամ աշակերտների ծանօթ շրջանից վեր առնել:

Գ լ խ ա լ ո Ր ն պ ա տ ա կ: Մենք այսօր պէտք է կարգանք լերան քարոզը:

Ի՞նչու համար այդպիսի անուն ենք տալիս:—Որովհետեւ լերան վրայից է խօսում: Արդէն ծանօթ է ձեզ լերան քարոզի մի քանի մասները, զորօրինակ այնտեղ՝ ուր Յիսուս խօսում է ողորմածութեան, խաղաղասիրութեան, հաշտութեան, թշնամուն սիրելու, երկրային և երկնային բարիքների, մարդկանց հոգացողութեան, ուրիշների վերաբերութեամբ վճիռ կարգալու... մասին: Լերան քարոզից մի հրաշալի աղօթք (Հայր մեր) յայտնի է ձեզ և ամենքդ էլ գրեթէ անգիր գիտէք: Սաները պիտի լիշեն ամեն մի մտքին վերաբերեալ իմաստներ և պատմութիւններ, զորօրինակ խաղաղասիրութեան վերաբերեալ—«Երանի խաղաղասիրաց...»: Թշնամուն սիրելու վերաբերեալ—«Սիրեցէք զթշնամիս ձեր...»:

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՒԱԾ.

Մատթէոս Ե. 1—9.

Ե Ր կ Ր Ո Ր դ ա կ ա ն ն պ ա տ ա կ: Մենք այսօր պէտք է լերան քարոզից մի կտոր կարդանք, որով Յիսուս իւր ունկնդիրներին զանազան երանութիւններ է տալիս:

Ի՞նչ է նշանակում «երանութիւն» տալ: Յիսուս ասում է — ով այսպիսի համոզումն ունի, նա այստեղ էլ, այնտեղ էլ

երանելի՛ բաղբաւոր կլինի: Մեզ յայտնի են մի քանի Համո-
գումներ, որոնցով Յիսուս մարդոց երանութիւն է կարգում:
Սաները պիտի յիշեն բացի իրանց ծանօթ Մտթ. Ե. 4. 5. 6.
7. 8. 9.-ից այլև «Երանի այնոցիկ, որք ոչ տեսանեն, բայց...».
«Երանի քեզ Սիմոն, որդի Յովնանու...» (Հաւատ). «Երանի
այնոցիկ, որք լսեն զբանն...» (Հնազանդութիւն). «Երանի մե-
ռելոց, որք ի տէր ննջեցին...» (Հաւատարմութիւն ցմահ):
Այսպէս ուրեմն շատ տեսակ Համոգումներ կան, որոնք դէպի
երանութիւն են առաջնորդում, բայց լերան քարոզի մէջ Յի-
սուս իննը երանութիւն է դրուատում:

Փարիսեցու և մաքսաւորի առակի մէջ տեսանք արդէն,
թէ ինչպիսի երանութիւն կարդաց: Այդ երկու անձնաւորու-
թեանց որի՞ վարմունքը դուր եկաւ Քրիստոսին: Դուք որի՞ն
էք Հաւանում: Երկու տեղերը միմեանց հետ Համեմատելուց
յետոյ՝ կստանանք, որ երկուսն էլ աղքատ են բարեգործութիւն-
ներով, անմեղութեամբ և բարեպաշտութեամբ (այսինքն «Հոգե-
կան» իրեր), բայց միայն մաքսաւորն է զգում այդ աղքատութիւնը,
այն ինչ մեծամիտ փարիսեցին իրան ամենից Հարուստ է Հա-
մարում Հոգեկան իրերով. միայն մաքսաւորին է ճնշում Հոգե-
կան աղքատութիւնը, որտեղից էլ յառաջանում է ցաւ, վիշտ,
զղջումն, Հաւատ: Որովհետեւ նա ճանաչում է «Հոգեկան աղ-
քատութիւնը». զգում է որ ինքը Հոգեպէս աղքատ է, դրա
Համար էլ՝ հէնց այդ զգալը տանում է նրան դէպի Հոգե-
կան Հարստութիւն և երանութիւն. իսկ փարիսեցին զուրկ
լինելով այս զգացողութիւնից, խարխափում է մեղաց մէջ և հե-
ռու է մնում Աստուածանից:

Կարդալ նիւթը, մեկնել և տպաւորել առաջին
երանութիւնը: Վարժեալ: Սրբեօք ծանօթ են ձեզ Հո-
գեպէս աղքատներ: Ի՞նչպէս կապացուցանէք, որ դուք Հոգե-
պէս աղքատ էք:

Միւս երանութիւնները թէ հեշտ են և թէ
սաներին յայտնի, ուստի և նրանց օգնութեամբ կարելի է մեկ-
նել և յայտնի նիւթերի մէջ որոնել յիշեալ իմաստները:

Հետեւեալ նիւթերը թէ և այս գլխի մէջ չեն յիշատակուում,
բայց որպէս աստուածաշնչական կէտեր, ընտիր բացատրութիւն-
ներ կարող են Համարուել, զորօրինակ առաջին երանութեան

Համար—անսուակ որդին և իւր եղբայրը, Սիմոն Պետրոս, Զակ-
քէոս, Յովհաննէս մկրտչի ունկնդիրները, Հարուստ երիտասարդը,
քանանացի կինը, աչու մշակները: Երկրորդ երանութեան
Համար—Յովր և աղքատ Ղազարոս, որոնք արդարացի կերպով
իրանց անբաղդութեան վշտերը կրում են. Յակովբ և Յովսէփի
եղբայրները, խորայնի ժողովուրդը զանազան ժամանակներում.
Դաւիթ, մաքսաւորը և անառակ որդին (առակ), որոնք աստուա-
ծանից ուղարկած վշտերը կրում են իրանց յանցանքի Համար
և սրանով ճանապարհ են Հարթում դէպի երանութիւն: Եր-
րորդի Համար—նրանք՝ որոնք հեղութեամբ, առանց տրտունջի
են ընդունում Աստուածանից ուղարկուածները—Յովր երանելի,
Եղիա, Արրահամ, Յիսուս Քրիստոս՝ որպէս մարդ: Հեղութիւնը
Դաւթի մօտ յաղթում է թշնամուն. իսկ Յիսուս նույնով նուա-
ճում է ամբողջ երկիրս, որ ոչ մի երկրային ուժով չէր կարող
ձևք բերել: Ներկայում ևս անդէն հեղութիւնը ամենից հեշտ
կերպով սանձահարում է Հակառակորդի բարկութիւնն ու կա-
տաղութիւնը: 2 ո Ր Ր Ր Ր Ր Համար—Մովսէս, Սամուէլ, Դա-
ւիթ, Սողոմոն, Յովհաննէս Մկրտիչ, մաքսաւոր, անառակ որ-
դին, Զակքէոս, Յիսուսի աշակերտները: Հին դ եր Ր Ր Ր Հա-
մար—նրանք, որոնք գործով զթափրտ են դէպի կարիք ունե-
ցողները (Արրահամ, Հուլթ, Սամարացի...) դէպի ծանրաբեռ-
նեալները, բեռնաւորները (Յովսէփ, Եսաւ, Մովսէս, Դաւիթ,
չար ծառայի առակի թագաւորը.) իսկ ամենից գեղեցիկը, որ բաղ-
մաթիւ օրինակներով ցոյց տուաւ, Քրիստոս ինքն է: Վ ե ց ե-
ր Ր Ր Ր Համար—աւելի կամ պակաս մաքուր սրտով ներկայա-
նում են մեզ—Արրահամ, Յակովբ. Մովսէս, Դաւիթ, Սողոմոն,
Յովհաննէս Մկրտիչ, Զակքէոս, Յիսուսի աշակերտները: Սրանք
նրանով երանելի են, որ մաքաւ սիրտ ունին և սրանով էլ
նայել, տեսել են Աստուծուն: Այս նայելը (զգալը) դէպի Աս-
տուած՝ մարդուս ամենամեծ բաղդաւորութիւնն է: Ե թ ն ե-
ր Ր Ր Ր Համար—Արրահամը խաղաղասէր եղաւ դէպի Յովսէփ, յովսէփը՝
Յովսէփը՝ դէպի իւր եղբայրները. Դաւիթը՝ դէպի Սաւուղ և
Սիմէի. Քրիստոս դէպի բոլոր մարդիկ, որոնք նրան ոչինչ Հան-
գատութիւն, խաղաղութիւն չտուին. Բարի քրիստոնեաները մի-
այն կարող են խաղաղասէր և խաղաղութեան հիմնող լինել,
դրա Համար էլ խաղաղութիւն է տիրապետում այդպիսեաց սրտե-

րում և այդպիսիք որդիք Աստուծոյ են կոչուում (օրինակ):

Խնդիրներ բոլոր երանութիւնների համար—լինչպիսի յորդոր կայ ամեն մի երանութեան մէջ և ինչպէս կարող են դու կատարել: Ինն երանութիւնները ինն թէ մի ճանապարհով են դիմում դէպի երանութիւն: Գրանք նման են ծիածանի եօթը գոյնին, որոնք արեգակի լուսոյ զանազան գոյներն են ցոյց տալիս: Անունով քրիստոնեայ և սիրուց զուրկ մարդկանց սրտերումը ճշմարիտ երանութեան փոխարէն ինչպիսի երանութիւններ կան: Լերան քարոզի առաջին հատուածը համեմատեցէք Մովսէսի օրէնստուութեան և ժողովրդից հրաժարական (անէծք-օրհնութիւն, պատիժ և շնորհ, երկիւղ-սէր, երանութիւն-դատապարտութիւն) առնելու հետ:

ԵՐԿՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒԱԾ.

Մատթէոս Ե. 17—48 (ընտրութեամբ):

Նպատակ: Յիսուս, փարիսեցիները և դպիրներն ինչպէս կվերաբերուին դէպի Մովսէսի օրէնքները: Արդեօք նրանք էլ կընդունէին և կկատարէին թէ ոչ: Բայց ինչպէս: Ի՞նչպէս կկատարէր Յիսուս (օրինակներ նրա աստուածալին և մարդկային սիրոյ). ինչպէս են կատարում օրէնքը փարիսեցիները և դպիրները: Արդէն մի տեղ Յիսուսի աշակերտները խօսակցութիւն ունեցան փարիսեցիների հետ—սրանք աւելի ուշադրութիւն էին դարձնում օրէնքի արտաքին վրայ. բացի դրանից օրէնքի վրայ զանազան յաւելուածներ էին ընդունում և այդ յաւելուածները նոյնքան կարևոր էին համարում, ինչքան և օրէնքը: Յիսուս ինչպիսի վճիռ կկարդայ փարիսեցիների օրէնքը կատարելու վերաբերութեամբ:

Կարգալ հատուածը՝ մասների բաժանելով:

1, Մատթ. Ե. 21—22. մինչև «պարտապան լինի ի գեհէն հրոյն»:

Վեցերորդ պատուիրանի վերաբերութեամբ ինչ կմտածէ Յիսուս: Իսկ փարիսեցիները: Սպանութիւնը ոչ թէ մահու հարուած պիտի հասկանալ, ինչպէս փարիսեցիներն էին ընդունում, այլ ամեն մի նախանձ, ատելութիւն, բարկութիւն, որից մարդասպանութեան մտքեր են ծնում, մեղանջումն է օրէնքի դէմ: Այս միևնույն մտածողութիւններից ծնան Կայէնի, Դաւթի, Աքաբի, Հերովդիսի, Յովսէփի եղբայրների, Սաուլի մար-

դասպանութիւնները... Յովսէփի եղբայրները և Սքիսողմն իրանց վարմունքներով համարեա թէ սպանեցին իրանց հօրը: Փարիսեցիները և բոլոր մարդիկը մեղանջել են Ե. պատուիրանի դէմ, որովհետև ամենքն էլ իրանց մէջ նախանձի, ինքնասիրութեան, ատելութեան և բարկութեան մտածողութիւններ են ունեցել: Ով իւր մերձաւորին այնպէս է սիրում, ինչպէս իրան՝ այնպիսին միայն կատարել է օրէնքը Յիսուսի պատուիրանի համաձայն:

2, Մատթէոս Ե. 33—37.

Երգման մասին ինչ հայեացք ունի Յիսուս: Յիշել երգման և սուտ երգման օրինակներ, զորօրինակ Եղիազար, Դաւիթ և Յովնաթան, Սաուլը, Հերովդէս: Ի՞նչ զանազանութիւն կայ սովորական խօսակցութեան և երգման մէջ: Ի՞նչից ստիպուած մարդիկ երգումն են ուտում: Ի՞նչ հանգամանքներում և ինչու ցօրս երգում են: Ի՞նչ դիպուածներում երգումն աւելի ևս արգելուած պիտի համարուի: (Չնչին բաների համար—փարիսեցիներն ամեն մի ջնջին բանի համար Աստուծու անունով էին երգում): Դատաստանի առաջ արդեօք երգումն հարկաւոր է:—Այո: Այդ ինչպէս է, որ Քրիստոս բոլոր տեսակ երգումներն արգելում է:—Եթէ մարդիկ այնպէս վարուէին ինչպէս Քրիստոս, այն ժամանակ երգումն աւելորդ կլինէր: Եթէ մենք երգման կարիք ենք ունենում և յաճախ ստիպուած ենք ստախօսութեան դիմել, այդ նշանակում է, որ ճշմարտութիւնը թոյլ է և ստախօսութիւնից յաղթում է, ուրեմն և երկ. արք. հեռու է մեզնից: («Չար բիծ ի մարդ ստութիւն»):

3. Մատթէոս Ե. 38—40.

Թէ Յիսուս ինչ հայեացք ունի վրէժիւնդրութեան և հատուցման մասին, այդ ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է (իմաստներ): Չարութեանը չարութիւնով հատուցանելը միշտ անիրաւացի է. չարութիւնը պէտք է բարութիւնով յաղթել (Դաւիթ և Սաուլը): Փարիսեցիներն այսպէս էին մտածում—ինչոր դու ինձ կանես, ես էլ նոյնը քեզ կանես: Միթէ ոչ մի տեղ հատուցում չպիտի անել: Դատաստանը չար մարդկանց պատժում է, այսինքն նրանց արած վատութեանը վատութիւնով (արտաքին կերպով մտածելով) է հատուցանում: Եթէ այդպէս չվարուի դատաստանը, այն ժամանակ վատ մարդկանց թիւը կաւելանայ

և չարութիւնը յաղթող կհանդիսանայ ընդդէմ բարութեան (Թանճրացեալ օրինակներ): Արդեօք Յիսուս իւր աշակերտներին խորհուրդ չէր տայ չարին հակառակ չգնալու:—Փարիսեցիները սիրում էին «ակն ընդ ական»ը, որ դատաւորներին միայն իրաւունք է տուած: Սովորական յարաբերութեանց մէջ ևս նոյնն էին պահանջում և դործում փարիսեցիները, այնինչ Քրիստոսի քարոզութեան համաձայն այդ տեսակ հանգամանքներում՝ համբերութիւն, զիջողութիւն և երկայնմտութիւն պէտք է: Այն կէտը՝ թէ մի ծնոտիդ հարկանելու լինին, միւսն էլ թող տուր, բառացի չպիտի հասկանալ, որովհետեւ ինքը ևս այլապէս է ընդունում (Յովհ. Ժր. 22. 23.) նոյնպէս և այն կէտը, թէ քեզանից մէկը շաբեկդ ուզելու լինի, բաճկոնդ էլ տուր՝ նոյնպէս բառացի կեղծով չպիտի ընդունել, այլ փոխաբերական (Ղուկաս գ. 11.): Իսկապէս այս է միտքը—եթէ մինը քեզ վատութիւն է արել կամ ցաւ է պատճառել, դու նրա վատութեան փոխարէն աւելի բարութիւն արա՛, քան թէ նա կոպտսէր (Աբրահամ, Յովսէփ, Դաւիթ): Բայց տարաբաղդաբար քրիստոնեաները փարիսեցիների նման են վարւում (օրինակներ):

4, Մատթէոս Ե. 43—48.

Քո թշնամուն պիտի ատես (III. Մովս. ԺԺ. 8): Մի՞թէ այս սողերը սուրբ զրքի մէջն է դրած: Այս կէտը փարիսեցիներն աւելացրած կլինին, որովհետեւ նրանց կարծիքով սիրել պէտք էր մերձաւորին, ընկերին և իւր ազգին միայն, ուրեմն թըշնամուն պէտք է ատել: Այսպէս նրանք սիրոյ օրէնքը լեղաշորջում էին ատելութեան՝ ընդդէմ մարդկութեան ամենամեծ մասնի: Յիսուս ինչպէս է ընդունում մերձաւորին սիրելու օրէնքը (տ. սամարացու առակը): Յիշել այնպիսի մարդկանց, որոնք վարժել են իրանց՝ թշնամուն սիրելու մէջ և ընդհակառակը (Աբրահամ, Եսաւ, Յովսէփ, Սաուլ, Դաւիթ, ամենից մեծ օրինակ տուողը՝ Յիսուս): Նրանք, որոնք վարժել են իրանց թշնամուն սիրելու՝ ո՞րքան են նմանում երկնաւոր Հօրը (տ. Աստուծու սէրը դէպի անհաւատարիմ իսրայէլի ժողովուրդը — «սէր յաւիտենական սիրեցի զքեզ...»): Մերձաւորին սիրելու ինչ օրէնք ենք սովորում այստեղ:

Վերաբերութեամբ ամբողջ հատուածի Յիսուս և փարիսեցիներն ինչպէս են հասկանում օրէնքը: Յիսուս հասկանում

է օրէնքը ներքին կերպով, իսկ նրանք՝ արտաքին, տառացի: Փարիսեցիք ընդունում են օրինականութիւնը արտաքին գործողութեամբ, իսկ Յիսուս ներքին (բարոյական) համոզմամբ: Յիսուս կատարում է օրէնքը սրտով, իսկ նրանք թիւրում, կերպարանափոխում, լեղաշորջում են օրէնքը: Ի՞նչ համեմատութիւն Յիսուսի և Մովսիսի քարոզութեանց մէջ:—Մովսէս յայտնում է հրէութեան պատգամները, իսկ Յիսուս՝ երկնից արքայութեան: Յիսուս ամենամեծ օրէնստուն է և միևնոյն ժամանակ միակ կատարողն այս օրէնքի: Մովսէս Աստուծու ծառան է, իսկ Յիսուս որդի Աստուծոյ, որ նոյնն է անում, ինչ որ հայրն Աստուած, դրա համար ևս ասում է—Մովսէսն իրաւունք է տալիս ձեզ երդուելու, իսկ ես արգելում եմ: Ի՞նչպէս է վերաբերում քրիստոնեան դէպի Մովսիսի օրէնքը:—Նա պիտի կատարէ այնպէս, ինչպէս որ Յիսուսն է կամենում և արդարեւ՝ նա ինքը կատարեց, լրացրեց: Բայց առանց Քրիստոսի օրինակին և օգնութեան քրիստոնեան չէ կարող կատարել օրէնքը, դրա համար էլ ոչ թէ օրէնքը, այլ՝ Յիսուս և Աստուծու շնորհն ու ողորմութիւնը կտանեն նրան դէպի երկ. արքայութիւն: Միայնակ օրէնքը կարող է դէպի կործանումն առաջնորդել (կարդալ և մեկնել ամբողջովին Ժ. ա. Հռոմ. գ. 20—24 և 28):

ԵՐՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒԱԾ.

Մատթէոս Զ. 1—18.

Ն պ ա տ ա կ: Յիսուս ինչպիսի հայեացք ունի ողորմութիւն տալու, աղօթելու և պահելու վերաբերմամբ. ինչ է փարիսեցիների հայեացքը նոյն առթիւ (տ. § 44):

Իւրաքանչիւր կէտը բացատրելու չափ պատրաստութիւն ունին աշակերտները: Կարդալ հատուածը և մեկնել. գործ դնել գտած ճշմարտութիւնները՝ լիշելով ծանօթ իմաստները: Հ ա յ Ր մ եր ի մեկնութիւնն այն չափով ընդարձակել, որքան որ ներում է սաների ունեցած թանրճրացեալ ծանօթութիւնները:

ՉՈՐՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒԱԾ

Մատթէոս Զ. 19—33.

Յիսուսի հայեացքով ո՞րն է ճշմարիտ բարիքը, դէպի որը

մարդս պիտի ձգտէ: Ո՞րն է ճշմարիտ տէրը, որին մարդիկ ծառայելու պարտաւոր են: Ո՞րն է իսկական Հոգսը, որ մարդս պէտք է ունենայ: Կարդալ և մեկնել սաներին՝ մեծաւ մասամբ յայտնի նիւթը:

ՀԻՆԿԵՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒԱԾ

Մատթէոս Ի. 1—23.

Ի՞նչն է տանում դէպի երկնից արքութիւնը և ի՞նչը հեռացնում նրանից: Մատնանիշ լինել դէպի Յիսուսի առակաները և նիւթին վերաբերեալ զանազան ժամանակներում խօսած քարոզները: Կարդալ և մեկնել բնադիրը. գործատրել ձեռք բերած մտքերը՝ Համաձայն սաների մտաւոր շրջանին:

Տուն 1—5.: Կարելի բացատրել նրանով, թէ ինչպէս Լաբանը Յակովբին դատում էր, Յակովբի որդիքը՝ Յովսէփին, Գաւթը՝ Նաթանի լիշած մարդուն, փարիսեցիին՝ մաքսաւորին, որոմի առակը: Զատ յարմար է նոյնպէս ներկայ ժամանակի Հասարակութեան դատավճիռների մեծ մասը—«մարդ Հալի լերեսո...»:

Տուն 7—11: Նիւթը կարելի է մեկնել սաներին յայտնի աղօթքներով:

Տուն 12. պարզ կերպով կարող է հետևեալ հարցի վճիռը լինել—ինչ բան պէտք է ես մերձաւորի Համար անեմ և ինչ՞ ոչ: Մարդկանց յարաբերութիւնը միմեանց հետ նոյնպիսի լաւ բացատրութիւն կարող է Համարուել:

Տուն 13. 14. բացատրել նրանով, որ ոմանք զանազան տեսակ ճանապարհներով են ընթանում, բայց մինն է միայն ուղիղը—Քրիստոս միայն՝ միշտ մի ճանապարհով էր ընթանում:

Սուտ մարդարէքը (տ. 15—20) փարիսեցիները և դպիրներն են, որոնք սիրոյ և բարեպաշտութեան պատրուակի տակ (ղբորինակ ողորմութիւն, աղօթք, պահեցողութիւն, տաճարում ծառայելը, տառանորդ տալը) իրանց Աստուածանից հեռու լինելը և ինքնասիրութիւնը ծածկում էին և զրա Համար նրանց ընտրած ճանապարհը կորուստ էր տանում: Փարիսեցիներին առաջ ևս սուտ մարդարէներ կային (բոլոր դալթակղիչները, նոյն իսկ այսօր ամեն ուրեք առանց փնտռելու կարելի է գտնել (§ 39): Այս տեսակ սուտ մարդարէներին կարելի է

ճանաչել ոչ թէ խօսքերով (տերև, ծաղիկ) այլ՝ գործքերով (պտուղ):

Տուն 21. տ. § 42.: Համախմբել նոյն Համոզմունքներն ու մտքերը, որոնք մարդուն տանում են դէպի արքայութիւն և որոնք հեռացնում, մերժում են:

ՎԵՅԵՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒԱԾ

Մատթէոս Ի. 23—29:

Վերջին կտորի մեկնութիւնը—ով իւր կեանքը Յիսուսի սկզբունքներով (որն է) է վարում, այդ նշանակում է, թէ նա իւր տունը ժայռի վրայ է շինել: Այդպիսի անձին ոչ նեղութիւնը, ոչ կարիքը և ոչ փորձութիւնը կարող են ի կորուստ մատնել: Գրա հակառակ՝ ով իւր կեանքը իւր սեպհական ցանկութեանցն է ստորադրում, բազմաթիւ նեղութեանց և փորձութեանց միջոցով անդունդ է զլորվում:

Խնդիրներն աւելցնելով և քարոզի Համար: —Լերան քարոզի նիւթը դասաւորեցէք. լերան քարոզը Համեմատեցէք Սինայի օրէնստուութեան հետ.¹⁾ Քրիստոսեան ինչպէս պիտի իւր կեանքը ըստ լերան քարոզի վարէ:

Փրկչի վարդապետութեան գլխաւոր հիմունքները որոնք են: Այս երկու իմաստները կարող են որպէս Համախմբումն ծառայել—Թ. ա. Փիլ. Բ. 5. «Զայն խորհեցի իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ, որ եւ ի Քրիստոս Յիսուս»: Յովհ. Ժգ. 6. «Ասէ ցնա Յիսուս, ես եմ ճանապարհն եւ ճշմարտութիւն եւ կեանք, ոչ ոք զայ առ Հայր՝ եթէ ոչ ինեւ»:

§ 44.

ՅԻՍՈՒՍԻ ԽՕՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒՍՅՄԱՆ, ԿԵՐԱԿՐԻ, ՊԱՀՔԻ
ԵՒ ԶԱՐԱԹՂ ՍՐԲԵԼՈՒՄԱՍԻՆ:

Ն պ ա տ ա կ: Այսօր մենք պէտք է սովորենք, թէ Յիսուսն ինչպիսի Հայեցակէտ ունի հրէից բոլոր սրբազան արարողութեանց մասին:

¹⁾ Կարդալ—Խրիմեան—Յիսուսի վերջին ընթրիքը:

I

Ի՞նչպիսի սրբազան արարողութիւններ ենք սովորել ցարդ: Յիշել—լուացումն, պահեցողութիւն, մի քանի անսուրբ համարուած կենդանիների միա չուտելը, զոհ, տաճարին ծառայել, հանգիստ շաբաթ օրում, սովորութիւններ աղօթելիս (ձեռքերը վերև կառկառել կամ կրծքի վրայ դնել, կանգնել կամ ծուներ դնել...): Ի՞նչ կմտածէր Յիսուս այդ բոլորի մասին: Արդեօք կը յարկէր այդ արարողութիւնները, ինչպէս որ յարգում էր աղօթելը, բարի մտածողութիւնը և մերձաւորի սէրը: Արդեօք դրանց կատարումն անհրաժեշտ կհամարէր երանելի դառնալու համար: —Հարցերի միջոցով ձեռք բերած տեղեկութիւններից այս քանը պիտի հետևեցնէլ—սրբազան արարողութիւններն այնքան կարևոր չեն՝ որքան սուրբ մտածողութիւնները և սրբակեաց կենցաղավարութիւնը: Անշուշտ Յիսուսն ևս այսպէս կընդունէր:

II

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՒԱԾ

Լ ու ա ց ու մ ն և կ ե ռ ա կ ու ը:

Աւանդել նոր նիւթը—Մտթ. Ժե. 1—20. Ղուկ. Ժա. 37—54:

1. Փարիսեցիները և դպիրները դանդատում են Յիսուսին, որ նրա աշակերտները՝ դարաւոր սրբութեամբ յարգուած ծերերի աւանդութիւնցն անցնում են: Մովսէսի օրէնքում դրուած է, եթէ մինը հիւանդին կամ նրա շորերը շօշափելիս հիւանդացել է, որ լուացուի, կսրբուի: Արդէսդի մարդ անգիտութեամբ չպղծուի՝ չհիւանդանայ, դպիրները բազմաթիւ լուացման կանոններ սահմանեցին, որոնք օրուայ ընթացքում պիտի կատարուէին, զորօրինակ հացից առաջ և յետոյ: Այս կանոնները երբեմն տասն պատուիրանների խտութեամբ պահպանւում էին: Յիսուս մերժում է նրանց գանգատը և ցոյց է տալիս, որ բանը լուացման մէջ չէ: Ոչ թէ ստամոքս անցնող կերակուրն է պղղծում, ապականում մարդուս, այլ վատ, եպրելի մտածողութիւններն են, որոնք բերանիցն են դուրս գալիս, որովհետև այդ վատ մտածողութիւնները շատ չի քաշում, որ սիրտն են անցնում և իրանց տգեղ կերպարանքով երևան գալիս—ահա

այս մտածողութիւնները պէտք է արմատախիլ անել, այն ժամանակ սիրտն էլ մաքուր կլինի, սա է գլխաւորը և կարևորը («Նրանի այնոցիկ որ սուրբ են սրտիւք»): Եւ ինչպիսի քանիցս պատահեցինք այնպիսի անձնաւորութեանց, որոնց սրտից ինչ ասես, որ չէր դուրս գալիս—հայհոյութիւն, մարդասպանութիւն, շնութիւն, զոգութիւն, սուտ վկայութիւն, պարեաւանք... բայց միևնույն անձինքն արտաքուստ փառաբանում էին Աստուծուն շրթունքներով, զոհաբերութեամբ և լուացմամբ: Ի՞նչու համար Յիսուս Եսայի մարգարէի զրուածքով փարիսեցիներին ապտակում է: Այս կտորը վերը լիշա՞ծ մարդկանցն էլ յարմարւում է արդեօք:

2. Ղուկ. Ժա. 37: Ի՞նչ դանդադանութիւն կայ այս և նախկին հատուածի մէջ:—Փարիսեցիների դպիրների չարութիւնն ու յայտնի չափշտակասիրութիւնը Յիսուս մի անգամ ևս՝ աւելի սուր ձևով, երեսներին է խփում: Փողովուրդը, որ իրողութեան ներքինը թափանցելու անկարող էր, շլացել էր փարիսեցիների արտաքին լուացումից, իսկ Յիսուս մարդկանց արժանիքը որոնում էր ոչ թէ լուացման, այլ սրտի մաքրութեան մէջ: Յիսուսի տուած վճիռը («որ ինչ մտանէ ընդ բերան...») վերաբերում է միայն հարց տուողներին, թէ՛ աշակերտներին՝ և մեզ ևս: Ուտելու ժամանակ լուացումն ոչինչ նշանակութիւն չունի սրտի մաքրութեան համար. կարելի է ուտել, ինչպէս էլ մարդս ուղում է և ինչ որ ունի. ուտելը հաւատի և սրտի մաքրութեան հետ ոչինչ կապ չունի, իհարկէ մաքուր ձեռով հաց ուտելն աւելի լաւ է: Բայց ինչու Յիսուս այս բանը պարզ կերպով ժողովրդին չի քարոզում:—Փողովուրդը դեռ ևս ամուր կերպով կապուած էր նախնի աւանդութիւնների հետ, ուստի՝ նոյն իսկ դառն ճշմարտութիւնից խիստ վիրաւորւում էր (տ. փարիսեցիների ամբաստանութիւնը):

ԵՐԿՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒԱԾ

Յաղագս պահեցողութեան: Մտթէոս Թ. 14. Ի դէպ 2. 16—18.

Պահեցողութեան օրինակներ սուրբ գրքից: Ի՞նչու էին պահում:—Անբաղդութեան կամ մեղք գործելու պատճառով: Լեբան քարոզի մէջ Յիսուս պախարակում էր նրանց, որոնք պա-

Հեցողութեամբ կամենում էին իրանց արդար ցոյց տալ: Ի՞նչ կարծիք կունենայ Յիսուս առհասարակ պահեցողութեան մասին: Աւանդել նոր նիւթը: Ի՞նչու էին պահում Յովհաննիսի աշակերտները:—Իրանց վարդապետիցն էին ուսել (տ. նրա ամբողջ կեանքի շրջանը): Յովհաննէսն այն հայեացքն ունէր, որ մարդս տխուր պիտի լինի իւր յանցանքների համար և ոչինչ չպիտի ուտի. ով լաւ կուտէ, կխմէ, նա չի կարող ճշմարիտ կերպով ապաշխարել: Ի՞նչու էին պահում փարիսեցիները:—Որովհետեւ ծերերի աւանդութեամբ զրուած էր, հենց դրա համար էլ պահում էին (տ. առակի պատուիրանազանց փարիսեցիները): Այդ՝ ինքն իրան դատող սերունդը՝ իրան յանցաւոր չէր համարում, ուստի և տխրել ու սգալ չէին կարող: Այսպէս նրանք ապաշխարութեան արտաքին նշանը միայն ցոյց էին տալիս՝ առանց իսկական ապաշխարութեան, հենց դրա համար էլ կեղծաւորներ էին: Ի՞նչ պատասխան է տալիս Յիսուս Յովհաննիսի աշակերտներին, որոնք նկատողութիւնն էին անում, թէ նրա աշակերտները չեն պահում:—Իրաւացի չէ համարում այդ նկատողութիւնը, որովհետեւ իւր աշակերտների համար երկնաւոր ուրախութիւն է բերել—աւետիք՝ աստուածային շնորհաց, դրա համար էլ ուրախ պիտի լինէին, որովհետեւ երկնից դեսպանին, հոգեւոր փեսային (տ. § 41) իրենց մէջ ունէին, ուստի յարմար չէր նրանց վշտի նշաններ ցոյց տալ: Տխրելու և սգալու ժամանակ բաւական ունէին, երբ փեսան այլ ևս իրանց մօտ չէր լինի:

ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՒՄԾ.

Չաբաթը սրբելու մասին: Մատթէոս ԺԲ. 1—14 տ. Ղուկ. Զ. 1—11: Ի դէպ. Ղուկ. ԺԳ. 11—17:

Հրէաները շաբաթ օրն ինչպէս էին պահում: Ի՞նչ վճիռ է կարգում Յիսուս այդ առթիւ: Ի՞նչպէս են վերաբերում հրէաները Յիսուսի վճռի դէմ: (Պատասխանները տես § 35 և 37.): Արդեօք իրանց մտքինը ուղղակի Յիսուսի երեսին կասեն:

Աւանդել նոր նիւթը: Փարիսեցիների պարսաւանքից պարզ նկատուում է, որ նրանք շաբաթ օրը ամենաջնջին աշխատանքն անգամ յանցանք էին համարում: (Գալիլոսի գրած գրքերի մէջ 39 գլխաւոր, նոյնպէս երկրորդական աշխատանք-

ներ արգելուած էին շաբաթ օրում, զորօրինակ կրակ վառել, հետեւաբար և եփել, 2,000 քաջից աւելի չպիտի մանգալ, հիւանդին մխիթարել, ոչ հնձել և ոչ հաւաքել): Փարիսեցիները պէտք է մտածէին, որ աշակերտները սոված են, ուրեմն կարեաց, նեղութեան մէջ, դրա համար էլ Յիսուս Գալիլի օրինակն է լիշում: Յիսուս ներում է աշակերտների յանցանքը, որովհետեւ նրանք շարունակ ծառայում են իրան: Եթէ քահանաները, որոնք տաճարին ծառայելու պատճառով իրաւունք էին համարում իրանց շաբաթը կոտրել, Յիսուսի աշակերտներն և՛ս աւելի իրաւունք ունէին նոյն շաբաթը կոտրել՝ որպէս Յիսուսին ծառայողներ. Յիսուսի, որ տէրն է և՛ տաճարի և՛ շաբաթի: Այո՛, Յիսուս մեծ է քան թէ տաճարը. նա սրանով ուզում է ասել թէ ես աշխարհի փրկիչն եմ, բոլոր մարդոց դէպի Աստուած եմ առաջնորդում, հետեւաբար մեծ եմ քան դաճար, որը ծառայում է միայն արտաքին ծիսակատարութեանց համար, և եթէ քահանաները տաճարի ծառայութեան համար իրաւունք ունին շաբաթը կոտրել, իմ օգնականներն իմ ծառայութեան համար և՛ս աւելի իրաւունք ունին—այսպէս ուրեմն՝ ես միայն իրաւունք ունիմ որոշելու, թէ շաբաթ օրում ինչ պիտի անել, շաբաթն իմ տէրը չէ, ես եմ նրա տէրը: Եւ այս իշխանութիւնը Յիսուս նրանով է ապացուցանում, որ բժշկում է ձեռը գոսացած հիւանդին: Յիսուս հաստատ կերպով գիտէր, որ փարիսեցիները՝ հենց մի այդ տեսակ բանի համար դարձն են մտած, որպէսզի առիթ ունենան դատաստանի առաջ դանդատուելու: Գլխաւորութիւնը միշտ լաւ է (լինի ոչխար թէ մարդ), երբ էլ կատարես, շաբաթ օրը և՛ս աւելի պիտի գործել՝ որպէս Աստուծուն հաճելի գործ, որով շաբաթը սրբւում է՝ քան թէ կոտրւում: «Միքսցես զընկեր քո» պատուիրանը շաբաթին էլ է վերաբերում. որա կատարումն աւելի բարձր և կարեւոր է քան թէ մարդոց դրած յօդուածներն ու մեռելային հանգստութիւնը: Յիսուսի հայեացքը շաբաթի վերաբերութեամբ այս է—հանգստութիւնը լաւ բան է, բայց ուր կարիք կայ կամ առիթ բարի գործելու, այնտեղ աշխատանքը նոյնպէս բարի է և մինչև անգամ լաւագոյն:

Համախմբել երեք հատուածների գլխաւոր մտքերը:

III. ա.

Ի՞նչպիսի սրբազան արարողութիւններ ունինք մենք և ի՞նչպէս ենք կատարում:—Հրէից հասկացողութեամբ լուսացումն չունինք. որոշեալ օրեր պահք ենք պահում—որոշեալ կերակուր ենք ուտում: Փոխանակ շաբաթ օրուայ՝ կիւրակէն ենք պահում, բայց ոչ այնպէս խիստ և սահմանափակ մտքով, ինչպէս հրէաները: Գրա փոխարէն ունենք մի քանի սովորութիւններ, զորօրինակ աղօթելիս կ'անգնուեմ ենք, որ նշան է, թէ արի ենք և ոչ մեղաց մէջ թաթախուած. ձեռներս կ'արկառուեմ կամ կ'ընթերցեմ (չենք իշխան, տէր, հրամայող, այլ ծառայ Աստուծու և օրինաց). լուռ ենք (Աստուծու հետ ենք խօսում). ոմանք հողաթափ հափնում (սրբութեան նշան), երեսներս խաչակնքում (որով յայտնում ենք, թէ քրիստոնեայ ենք), ծուներ դնում, չոքում, ոտնամանները հանում: Կիւրակի օրը մաքուր շոր ենք հագնում. «հրաժարիմքի» ժամանակ շուռ ենք դալիս...: Ի՞նչ սովորութիւններ ունին օտարազաւանները: Այս սովորութիւնների վրայ ի՞նչ կ'մտածէր Յիսուս:—Հին հրէական սովորութիւնների մասին Յիսուս անշուշտ կ'ասէր—եթէ դու այս սովորութիւնները կատարելիս մտածում ես սուրբ բաների վրայ՝ բարի է, իսկ եթէ ոչ, այն ժամանակ դու խաբում ես մարդկանց, որով նմանում ես փարիսեցիներին, որոնք աւելի տառերին քան թէ մտքի վրայ էին ուշադրութիւն դարձնում: Եթէ դու այդ բոլորներում մտածում ես սուրբ բաների վրայ (օրինակ) և մոռանում ես բոլոր արտաքին ձևապաշտութիւնները, այն ժամանակ դու գլխաւորը կատարել ես, վասնզի «Աստուած հալի 'ի սիրտ»:

Մեր նախնիքն ի՞նչու են մտցրել այս սովորութիւնները: Սրանով նրանք և՛ աւելի զորեղ կերպով մտածել են սուրբ բաների վրայ (ապացոյց). սրանով նրանք մեր մէջ սուրբ զգացմունքներ են ծնուցանում և դէպի բարեպաշտութիւն առաջնորդում: Ով չի յարգում այս սովորութիւնները, նշանակում է նա բարեպաշտութիւնը չի գնահատում: Նրանց արժանաւորութիւնը կայանում է նրանում, որ այդպիսի անձնաւորութիւնները բարեպաշտութեան երկրպագուներ են դառնում,

բայց զգուշանալու է, որ չափազանցութեան չհասցնուի և նոյն չափ պատուէ ու յարգէ, ինչպէս պատոււմ և յարգում ենք հաւատը, սէրը, հաւատարմութիւնը դէպի Աստուած: Ով այդ սովորութիւնները չափից դուրս բարձր է յարգում, տխմար է և կեղծաւոր: Ով կատարում է այդ սովորութիւնները, դեռ չէ նշանակում, թէ նա բարեպաշտ քրիստոնեայ է, բայց ամենայն մի բարեպաշտ քրիստոնեայ կատարում է այդ:

III. բ.

Յիսուսի վճիռը շաբաթը սրբելու մասին արդեօք մեր կիւրակէն տօնելուն էլ վերաբերում է:—Այո, մենք ևս պիտի հանգիստ լինինք և չաշխատենք, բայց ոչ թէ նրա համար որ հանգիստ լինելը սուրբ բան է, այլ՝ որովհետեւ հանգստութեան ժամերում սուրբ բաների վրայ մտածենք—հանգստութիւնը միջոց է, իսկ բարեպաշտութիւնը՝ նպատակ: Այդ սովորութիւնները կատարելով մեր մէջ և՛ աւելի բարեպաշտութիւն է ծնում: Միևնոյն բանն է, երբ մենք եկեղեցի ենք գնում, տեսնում ենք ուրիշներին աղօթելիս, լսում ենք շարականների զմայլեցուցիչ եղանակները, քարոզչի խօսքը: Քարի մտածմունքները ժամերգութիւնից չետոյ և՛ պէտք է մնայ մեր մէջ (ապա թէ ոչ ժամերգութիւնը լոկ արտաքին գործողութիւն եղած կլինէր) և ամենալաւ ապացոյցն այն է, երբ դրա հետեւանքը արտայայտւում է բարի գործերով (օրինակ): Ամենայն օր մարդս բարեպաշտ պիտի լինի, բայց առաւելապէս կիւրակէ և տօն օրերում: Մեր նպատակին թող հասնենք, ինի այդ հանգիստ առնելով թէ, աշխատելով, այդ միևնոյն է: Քրիստոս՝ շաբաթի տէրը ևս նոյնպէս էր վարվում և քարոզում: Նրա քին ձևով կիւրակնօրեայ տօն կատարելը՝ լինի տանը թէ եկեղեցում, դեռ ևս չէ նշանակում, թէ մենք մեր նպատակին հասանք, այլ դրանով մենք դիմում ենք դէպի նպատակ: Նա չէ բարեպաշտ քրիստոնեան, որը կանոնաւոր կերպով եկեղեցի է գնում, այլ ամեն բարի քրիստոնեայ սիրով յաճախում է եկեղեցի: Եկեղեցում աղօթելը ունի իւր պատճառները: Մեր Աստուծաբան և ճարտարախօս Գրիգոր տաթևացին ասում է. «Եկեղեցին մի պատշաճաւոր և զգուշաւոր տեղ է Աստուծու հետ խօսելու համար, երբ եկեղեցուց դուրս ենք, զգում ենք

որ Հեռու ենք Աստուածանից: Արդարեւ աստուած ամենուրեք է, բայց մարդս եկեղեցում միայն զգում է, թէ մօտիկ է նրան, օրինակ թագաւորը ևս իւր իշխանութեամբ ամեն ուրեք է իւր երկրի մէջ, բայց նրան տեսնել ցանկացողները թագաւորական պալատն են գնում»:

IV.

I. Թագ. Ժգ. 7. «Մարդ Հայի յերես եւ Աստուած Հայի 'ի սիրտս» (տ. 4—ո. § 53. ն—ո. § 20):

Թ. ա. կրնթ. գ. 6. «Գիրն սպանանէ, ալ Հոգին կեցուցանէ»: Կրկնել — «Տէր, սիրեցի զվայելչութիւն...»: Տուր ցիս որդեակ զսիրտ քո...: Մտթ. Ժբ. 12. «պարտ է 'ի շաբաթու բարիս գործել»:

V.

Երբ դու կատարում ես սրբազան ծէսերը կամ տեսնում ես, ինչ ես մտածում: Հնումն ինչպէս էին կատարում: Արդեօք աղօթելն էլ արտաքին սովորութիւն է (բարեպաշտ սրտի լեզուին մի տեսակ խօսակցութիւն է Աստուծու հետ—ահա սա է քրիստոնէի կեանքը): Ի՞նչ է արարողութիւնը, ծիսակատարութիւնը: Ի՞նչպէս կարող ես դու շաբաթ օրն ամենից լաւ պահել: Ի՞նչ կասես այն մարդկանց, որոնք եկեղեցի չեն գնում և արդարանում են նրանով, թէ հարցը ինչ տեսակ սիրտ ունենալն է, իսկ բարի բան կարելի է տանն էլ, փողոցումն էլ, զբօսնելիս էլ մտածել: Արդեօք մենք ևս կարող ենք Յիսուսի նման ասել — «Հայր իմ մինչեւ ցայժմ գործէ եւ ես գործեմ»: Ի՞նչ կասէք նրանց, որոնք ստորերկրեայ հանքերումն են աշխատում և միջոց չունին եկեղեցի գնալու և աղօթելու: Ի՞նչ կմտածէր Յիսուս հրէից զոհի, ծիսակատարութեան վրայ: Մենք չենք պահում: Յիսուս չպատուիրեց մեզ պահել: Ի՞նչը կարող է արդեօք փոխարինել նրան, երբ մենք մեր սիրտը, մեր հանգիստն ենք զոհում — «տուր ցիս որդեակ...»: Յիսուս առաջինն էր, որ այս տեսակ զոհը կատարելապէս բերաւ: Ի՞նչպէս կը մեկնէք Սամուէլի խօսքերը, թէ «Լաւ է ունկնդրութիւն քան զգոհ»: Հնազանդութիւնն ամենալաւ զոհն է: Մեկնել և վարժել — Եսայի. Ա. 10—23. «Լուարուք զբան տեառն, իշխանք սո-

դմացուց: Ունկն դիք օրինաց Աստուծոյ, ժողովուրդք գոմորացուց: Զի՛ կայ իմ եւ յաճախելոյ զոհիցդ ձերոց, ասէ Տէր, յագեալ եմ ողջակիզաց խոյոց ձերոց, և զճարպս զառանց և զարիւն ցլուց և նոխազաց ոչ կամիմ, եւ ոչ թէ զայցէք յանգիման լինել ինձ...»: Երեմիա Ժգ. 12. «Զի թէ պահեսցեն, ոչ լուայց խնդրուածոց նոցա. եւ եթէ մատուցեն ողջակէզ և զոհս, ոչ հաճեցայց ընդայն»: Ամս. ե. 22. «Զի թէ մատուցանիցէք զողջակէզս և զզոհս ձեր, ոչ ընկալայց»: Թ. Յակ. բ. 8—11. Վարժել «Ոչ ամենայն որ ասէ ցիս...»: «Երանի այնոցիք, որ լսեն զբանն Աստուծոյ...»:

§ 45.

ՅԻՍՈՒՍ ԵՒ ՍԱՄԱՐԱՅԻ ԿԻՆԸ

Նպատակ: Յիսուս և մի սամարացի կին Յակովբի ջրհորի վրայ:

I.

Ո՞վքեր են սամարացիները: Ի՞նչպիսի յարաբերութիւն ունին հրէանէրի հետ (յիշել § 13 և 19.): Սաների ունեցած տեղեկութիւնների վրայ կարելի է աւելացնել, որ այս մոլեռանդ հրէաստանցիները Գալիլիայ գնալիս, որպէսզի հերետիկոս սամարացիների երկիրը մտած չլինէին, անցնում էին Յայնկոյս Յորդանանը (Պէրէա): Եւ ընդհակառակն՝ բարեպաշտ Գալիլիացին Երուսաղէմ ուխտ գնալիս չէր անցնում Սամարիայի միջով, որ ամենակարճ ճանապարհն էր, այլ Յանկոյս Յորդանանով: Մի դպիր կարծում է — «Աւտել սամարացու մի կտոր հացը՝ միւսնոյն է թէ խոզի միս ուտել»: Յիսուս ինչպէս է վարվում սամարացիների հետ: Նրա փրկչական և ընկերական սէրը չէր կարող համաձայնել հրէական նախապաշարման հետ (տ. նոյնիսկ հեթանոսների վերաբերութեամբ § 12. 23 ն—ո): Նա իւր հայեացքն արդէն յայտնել է տասն բորոտների պատմութեան մէջ՝ Սամարացու առթիւ, ուստի և ընկերական սէրն առակի մէջ տալիս է անաստուած և արհամարհուած Սամարացուն և ոչ թէ հրէից քահանաներին և ղետացուն:

Որոշեց է Յակովբի ջրհորը, ուր սամարացիքն և Յիսուս իրար պատահեցին:—Սա խառանի ջրհորը չէ, ուր Յակովբը Հռաքելի հետ ծանօթացաւ և սիրեց, ուր Նդիազարը Ռեբեկային հաղթան ընտրեց, սա երևի մի ջրհոր է, որ Յակովբը փորել է իւր ընտանիքի և հօտի համար: Այս ջրհորը գտնուում է Գերաղ և Գարիզին լեռների մէջ: Սիւքեմի մօտ Արրահամն առաջին սեղանը կանգնեց Աստուծու համար. այստեղ բնակուեց Յակովբը. Սիւքեմի մօտ թաղեցին իսրայէլացիները Յովսէփի ոսկորները. այստեղ էր, որ Յեսուն ժողով արեց (տ. § 44 հ—ո.): Բայց դարերից յետոյ նրա որդւոց մէջ ատելութիւն ընկնելով՝ բաժանուել էին և սամարացիները հրէից Բաբելոնի դարձից յետոյ Գարիզին լեռան վրայ առանձին տաճար էին շինել (§ 70. հ—ո.): Տաճարն արդէն 100 տարի կլինէր, որ հրէաները կործանել էին, սակայն սամարացիք քանդուած տաճարի աւերակների վրայ աղօթում էին իրանց Աստուծուն և հրէաներին տալով առում: Տխուր տեսարան—վերևում՝ երկնքում մի բարի Աստուած, իսկ ներքևում Աստուծու ժողովուրդը երկու մասնի բաժանուած և որպէս երկու թշնամի եղբայրներ, դէմ հանդիման բանակած—այստեղ Նրուսաղէմ և Մօրէա, իսկ այնտեղ Սիւքեմ և Գարիզին:

Թերևս այս պատմութիւնը մի բարի օրինակ ցոյց տալ մեզ: Յիսուս Յուդայի ցեղից, իսկ սամարացի կիներ տասը կռապաշտացած ցեղերից մինը, երկուսն էլ Յակովբի որդիք՝ Յակովբի ջրհորի վրայ: Այդ ինչպէս եղաւ, որ նրանք ջրհորի վրայ պատահեցին:—Յիսուս պէտք է այնտեղ հանգստանար և ջուր խմէր (ինչպէս Յակովբը և Նդիազարը), իսկ կիներ քաղաքից գալիս է ջուր տանելու (ինչպէս Ռեբեկան և Հռաքելը): Յիսուս ջուր է խնդրում: Արդեօք կիներ կհետեւէ Յիսուսին:—Սա մի գեղեցիկ բան կլինէր, եթէ, գոնէ Յակովբի երկու որդիքը, Յակովբի ջրհորի վրայ միաբանուէին և հրէից ու սամարացւոց հին ատելութիւնը Յուդայի տան ամենալաւ որդւոյ միջնորդութեամբ՝ սիրոյ փոխարկուէր:

II. ա.

Աւանդել նոր նիւթը: (Յովհ. Գ. 3—42):
Անօթի, ծարաւ, ճանապարհորդութիւնից դադրած, մի-

այնակ՝ կէս օրուայ շոքին հանգստանում է Յիսուս Յակովբի ջրհորի վրայ: Թերևս տխուր մտածողութեանց մէջ ընկղմած, չիշէր իւր ազգի անցեալ բաղդաւոր և ներկայ տխուր բաժանման, եղբայրական ատելութեան վրայ: Յաւիտենական լուսութեան դատապարտուած ջրհորը, երկնաբերձ Սիւքեմի պարիսպները և Գարիզին լեռան տաճարի աւերակները՝ կարծես իրանց խորհրդաւոր լուսութեամբ ամենայն ինչ պատմում էին: Ահա գալիս է անջատուած, կոբուսեալ ցեղի աղջիկներից մինը ջրհորից ջուր հանելու: Կինը դարմանում է, որ հրէան (երևի արտասանութիւնից է նկատում հրէա լինելը) սամարացւոց ջուր է խնդրում, բայց և այնպէս մօտեցնում է նրան դոյլը: Ծարաւին մոռանում է խմելը, որովհետև այնտեղ մի հոգի կար որսալու և որսում է: Յիսուս կնոջ ու շաղկապութիւնը նրա վրայ է դարձնում, որ իւր մօտ կանգնողը սովորական մարդ չէ. նրան լսելը, նրա հետ խօսելը աստուածային պարզեւ պիտի համարէ. որ նա կնոջն ոչ թէ միայն կենդանի ջուր, այլև աւելին կարող է տալ:

Յիսուսի օտարուտի խօսակցութիւնը կնոջ ուշադրութիւնը գրաւում է. նա չի ըմբռնում այս խօսքերի իսկական իմաստը: Միթէ նա մեծ է իրանց նախահայր Յակովբից. որտեղից պիտի տայ կենդանի ջուրը, վասնզի ոչ ինքը և ոչ օտարականն ունին այն դոյլը, որով կարելի լինէր ջուր հանել:

Սրանից յետոյ Յիսուս կամենում է կնոջ հետաքրքրութիւնը շարժել, թէ ինչ է կենդանի ջուրը. թէ նրա խմողը ոչ թէ ժամերից յետոյ չի ծարաւիլ, այլ յաւիտենական կարիք չի ունենայ խմելու. թէ այդ ջրից խմողը իւր մէջ կենդանի աղբիւր (հոսող ջուր) կունենայ, որ իւր ամբողջ կեանքի ընթացքում կբղխէ, որին մահն անգամ չի կարող վերջ դնել եւ մինչև հանդերձեալ կեանքն անընդհատ կբղխէ: Կինը հետաքրքիր է, թէ այն ինչ ջուր պիտի լինի. մի այդպիսի ջուր անգնահատելի կլինի Սամարիայի տապալացեալ երկրի մէջ—որքան նեղութիւններից ազատ պիտի լինին հարիւրաւոր մարդիկ, քանի քանիսն այլևս չպիտի ստիպուին օրուայ տօթին ջրհոր գալու: Կինը Յիսուսին դարձեալ չհասկացաւ—փրկչի խօսքն աւելի խորն է, քան թէ Յակովբի ջրհորը: Մի բան միայն կինը

պարզ նկատեց, որ այս բարի մարդը նոյնպէս մեծարոյ է, ինչպէս Յակովբը:

Աինը դարձեալ չէ ըմբռնում: Յիսուս նոր ճանապարհ է ընտրում—նա հարցնում է կնոջը. «Ե՛րթ կոչե՞ն դալը քո»: Թէ՛ւ այս խօսքն ըստ երևոյթին չնչին է, բայց կնոջ վրայ մեծ տպաւորութիւն է անում—կինը դարմանում է, թէ ո՞րտեղից կանչէ իւր օրինաւոր ամուսնուն, քանի որ չունի: Փրկչի խօսքն ստիպում է կնոջը յիշելու իրան սրտին շատ անգուրեկան մտքեր (որ նա ապօրինի ճանապարհով է ընթանում): Նա աշխատում է ստախօսութեամբ ազատել իրան, բայց անօգուտ՝ օտարականը հաւանութիւն տալով նրա ստախօսութեան—«բարւօք ասացեր», կրկնում է իւր խօսքերը: Այսինքն ժամանակից յետոյ յայտնում է նրան իւր արատաւոր կենցաղավարութիւնը, («Հինգ այր փոխեալ է քո եւ զոր այժմս ունիս չէ քո»), որը զայժմ ծածուկ էր պահում: Թանր տպաւորութիւն են անում կնոջ վրայ այս խօսքերը—ամօթ, զղջումն, երկիւղ, դարմանք. կինը համոզուած է, որ օտարականին անձանօթ չէ իւր կենցաղավարութիւնը: Նա ապշած է—արդեօք որտեղից գիտէ օտարականն իւր գաղտնին. արդեօք մի ուրիշ անգամ իրանց քաղաքից անցել, լսել է իւր մասին. արդեօք մի աստուածալին կամք է յայտնել նրան, այդ ողջ մէկ է, հարցը նրանումն է, որ կինն այս դէպքը բնականից դուրս է համարում: Աինը ոչինչ մեկնութիւն չկարողանալով տալ և միւսնոյն ժամանակ ներքին անհանգստութիւնից ազատուելու համար՝ օտարականին մարգարէի տեղ է ընդունում, որը գիտէ ծածուկներն էլ, ուստի առաջարկում է նրան հին վէճի լուծումն, որ սամարացիների և հրէաների մէջ դարերից ի վեր տեւում էր—արդեօք ուր պիտի աղօթել, Գարիդին, թէ Մորէայ լեռան վրայ (տ. I. Մովս. Ժբ. 6—7. V. Մովս. իէ. 4 III. թագ. հ. 29. թ. 3):

Այս հարցը հաճելի է Յիսուսին. նա արդէն կիսով չափ որսացել է կնոջ սիրտը. կինը փրկչին հաւատում է—նրա մէջ արդէն հաւատոյ կայծը զարթել է: Յիսուս յարմար է համարում նախ այս վէճի առարկան լուծել, ցոյց տալով իրան հրէից կուսակցութեան պաշտպան (տուն 22 յարմարէ 21-ից առաջ դնել, որովհետեւ 23-ի կապը չի յարմարւում): Հրէաներն արդար են այդ հարցում, որովհետեւ դուք սամարացիներդ կա-

մայականութեամբ բաժանուեցաք ընտրեալ ժողովրդից (քեզազանով պէտք է երկրիս բոլոր ազգերն օրհնուին) և եթէ դուք նրանց Աստուծուն աղօթում էք, չգիտե՞ք թէ ինչ էք անում, որովհետեւ Աստուծու տնօրէնութեան համաձայն փրկութիւնը հրէաներից և Մեսսիայից պիտի գայ. դուք ձեր բաժանուելով՝ ձեր սրտերն էլ հեռացնում էք հրէաներից՝ եկող փրկութիւնից: Այնուհետեւ Յիսուս հարցն այսպէս է վճռում—ամենևին չպիտի հարցնել, թէ ուր կարելի է աղօթել, այս թէ այն լեռան վրայ. ոչ ձեր ժողովրդի և ոչ մերի մէջ պիտի որոնել ճշմարիտ Աստուծուն. ոչ մի տեղ և ոչ մի ազգ չպարծենայ զրանով: Ինչո՞ւ—Որովհետեւ Աստուած հոգի է, նրան ուր աղօթելը սահմանփակուած չէ որոշ տեղում. հարցը նրանումն է, թէ ինչ սրտով ես աղօթում: Աղօթելը ուր որ էլ կամենաս, միայն ճշմարիտ սրտով և նա՛ բարձրեալը կլսէ: Մինչև այժմ միայն Յիսուսն է այդպէս աղօթել: Բայց փրկիչը մարգարէանում է, որ հալը Աստուածը շուտով այդ տեսակ աղօթողներ կուենան՝ նոյն իսկ սամարացիներից էլ («ճշմարիտքն երկրպագուք երկիր պազանիցեն...»):

Տգէտ կինն ըմբռնում է այս բարձր վարդապետութեան ճշմարտութիւնը—նա հաւատում է, որ իւր ժողովրդի Մեսսիան (Մովս. Ժբ. 15) այս միւսնոյնը կամ սրա նման վարդապետութիւն պիտի քարոզէ: Յիսուս վեր է առնում տարակուսանացքողը և յայտնում է սամարացի կնոջը, որ ինքն է խոստացեալ Մեսսիան, որին թէ սամարացիք և թէ հրէաներն սպասում են: Կնոջ դարմացքը մեծ է. մի այդպիսի անձն սուտ չի խօսիլ: Ուրախութեան մէջ մոռանում է ջրի սափորը և շտապում է քաղաք՝ աւետելու համաքաղաքացիներին, որ գան սպասեալ Մեսսիային տեսնելու:

Աշակերտները դառնում են քաղաքից: Հրէական հոգւով մեծացած ունկնդիրները դարմանում են, որ Յիսուս մի սամարացու հետ խօսում է («կին մի» բառը ցոյց է տալիս, թէ որքան փոքր նշանակութիւն ունէին կանայք այն ժամանակ): Աշակերտներն աւելի նրա վրայ են դարմանում, որ իրանց բերած հացը չկերած՝ կուշտ է: Նրանք չգիտէին, որ Յիսուս հոգեպէս կշտանալու մասին էր խօսում—սամարացի կնոջ դարձը Յիսուսի համար հոգեւոր հաց էր:

Սամարացիներն եկան ջրհորի մօտ՝ դրդուած կնոջ համբաւից: Յիսուս սիրով ընդունում է նրանց խնդիրը և երկու օր մնում է. քարոզում և ուսուցանում է, թէ ինչպէս պէտք է ճշմարիտ Աստուծուն պաշտել: Ժողովուրդը թէ ականջով և թէ սրտով լսում է փրկչին, որը երկու օր շարունակ վայելում է իւր հօր պատրաստած կերակուրը փրկչական ուրախութեամբ: Ժողովուրդն էլ ընդունում է նրա շրթունքներին կենդանի ջուրը, որը նրանց փրկութեան փափագող սիրտը հովացնում է: Յակովբի ջրհորից մի ումպ ջուր բերին իրենց քաղաքը, որը նրանց սրտի մէջ յարատեւ բղխում է և պապակը զովացնում՝ թէ այստեղ և թէ հանդերձեալում: Նրանց հաւատը դէպի Միսիսիան, որ հրէաներից եկաւ, օգնեց նրանց — հրէաստանը և Սամարիան հաշտուեցան իրար հետ նախահալը Յակովբի ջրհորի վրայ:

II. բ.

Բ ա Ր Ո՞՞Յ ա կ ա ն — կ Ր Օ Ն ա կ ա ն ն ի լ թ ի մէջ խորասուզելիս պիտի մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել այս՝ ինքն ըստ ինքեան կրօնական նիւթի հետեւեալ գլխաւոր կէտերի վրայ, որոնք արդէն բացատրուած են:—Ատելութիւնն ու արհամարհանքը խոչնդոտ չեն լինում Յիսուսի փրկչական սիրուն —նա սիրում է այն ազգի որդւոց, որոց ատելով ատում են իւր համագրիքը: Փրկիչը մի հոգի ազատելու համար մոռանում է ուտելը —նա կուշտ է այն կերակրով, որ իւր հայրն է պատրաստել: Յիսուս, զարմանալու արժանի իմաստութեամբ՝ որսում է («Յղերուք խորագէտք իբրեւ զօձս») սամարացի կնոջը՝ քաջ զիտնալով, որ երկնքումը մեծ ուրախութիւն կլինի մի փրկեալ հոգու համար: Յիսուս ուրախ է, որ բաժանեալ եղբայրներից մինի որսալովը, միւսներն ևս հետզհետէ իրանք պիտի դան ու այսպիսով պիտի վերանայ ատելութեան և բաժանման այն պատուարը, որ դարերով բաժանած ունէր երկու եղբայր ազգերին: Նրա ջանքը պսակւում է — Յիսուս մեծ շարժում ձգեց սամարացւոց երկրում: («Աստուած կամի զի ամենայն մարդիկ կեցցեն եւ ի գիտութեան ճշմարտութեան եկեցցեն»): Սամարացի կինը հաւատում է Յիսուսին նախ՝ որպէս երեխայ յափշտակուած նրա հրաշքից, յետոյ՝ որպէս մաքսաւոր

Ջակքէոս, որովհետեւ զթաճ և ողորմած վարուեց իւր հետ, մի մեղաւոր կնոջ հետ, իսկ ամենից վերջը՝ ինչպէս միւս սամարացիները, որպէս քրիստոնեայ, հաւատում է նրա աստուածային խօսքերին (տ. § 22): Սամարացիների հաւատը բարձր պիտի գնահատել, որովհետեւ պիտի պատերազմէին իրանց հետ՝ հաշտուելու այն գաղափարի հետ, որ իրանց ատող, արհամարհող ժողովրդի (հրէաների) միջից ծնուած միւսին որպէս Մեսսիայ պիտի ճանաչէին: Սակայն Աստուծու խօսքը Յիսուսի բերանով աւելի զօրաւոր է, քան թէ ատելութիւնը, ուստի և Յիսուս նրանց երկրում ձեռք է բերում Յակովբի ջրհորի մօտ մի ուրիշ աւելի գեղեցիկ ջրհոր, որից անընդհատ յաւետենական կեանք պիտի բղխէ («երանի՛ որ լսեն զբանն Աստուծոյ....») և այսպէս հիմք է դնում հօր և հոգւոյ ճշմարիտ երկրպագութեան: Թէ Յիսուսի խօսքերը բեռնաւորներին և վաստակեալներին որ աստիճանի խաղաղութիւն պարգեւող, մխիթարող և կեանք ներշնչող զօրութիւն են ունեցել, այդ մեզ յայտնի է մինչև ցարդ նրա վարած կեանքից և քարոզութիւններից («եկայք առիս ամենայն վաստակեալք...»): Այս պատմութեան մէջ փրկչի բոլորովին նոր խօսքն այս է. «Հոգի է Աստուած.... Աստուծուն հոգւով և ճշմարտութեամբ երկրպագութիւն տալ միւսնոցն նշանակութիւնն ունին — եթէ Աստուծուն հոգւով, այսինքն աստուածահաճոյ մտածողութեամբ, զգացմամբ և կամեցողութեամբ (թանձրացեալ օրինակներ) ենք լիշում մարդկային հոգւոյ մէջ, այս ձեւի մտածողութիւնն ու զգացումն համապատասխան է աստուածային մտածողութեան եղանակին և սա է միակ ճշմարիտ ձեւը: Եթէ աստուած մարմին չէ, այլ սոսկ հոգի, ուրեմն և նա չի կարող մարդու նման մի որոշ տեղ լինել երկրիս վրայ, այլ՝ ամենուրեք է թէ երկրիս վրայ և թէ երկրիս մէջ, հետեւաբար և ամեն տեղ կալելի է աղօթել նրան:

III. ա.

Նախ քան Քրիստոս ինչպէս էին աղօթում Աստուծուն: — Հետեւողներն իրանց աստուածներին ընդունում էին, որ մարմին և հոգի ունին, ինչպէս մարդիկ և դրա համար էլ մարդկային յարգանք էին տալիս (օրինակներ): Իսրայէլացւոց ազգին առաջին անգամ յայտնուեց, որ աստուած հոգի

է: Բայց չնայելով սրան՝ նրանցից շատերը դեռ ևս Հեթանոսական հայեացքներ ունէին: Յակովբը փորձով ուսաւ, որ Աստուած Բեթելումն էլ է: Սինայի ժողովուրդը Աստուծուն հաւատալու համար տեսանելի տեղապահի կարիք ունեցաւ, դրա համար էլ վերջը ուխտի տապանակին աստուածական ոյժ, զօրութիւն ընծայեց (տ. Կ—ո. § 48), ուստի և բազմիցս ընկաւ լուծիւն ընծայեց (տ. Կ—ո. § 48), ուստի և բազմիցս ընկաւ լուծիւն ընծայեց, թէ Աստուած ոչ թէ միայն տաճարումն է բնակւում, այլ ամբողջ տիեզերքում: Որովհետեւ Աստուծու էութիւնը ճիշտ էր ըմբռնուած, դրա համար էլ Աստուծուն աղօթելն ուղիղ եղանակով էր կատարուում: Մովսիսից սկսած պաշտում էին Աստուծուն՝ կատարելով նրա պատուէրները՝ մարդկային ազատ կամեցողութեամբ, ուրեմն «Հոգւով»: Բայց շատ չանցաւ, որ զոհաբերութիւնը (չնայելով մարգարէների յորդորներին) և տաճարում կատարուած ծիսակատարութիւնները (տ. Կ—ո. § 44) Աստուծուն սրտով չափ հնազանդ լինելու նշանակութիւն ստացան: Աստուածապաշտութեան այս սխալ ձևը, որը շատերին դէպի կեղծաւորութիւն առաջնորդեց, խորտակեց Յիսուսիւր քարոզութիւններով և որոշ սկզբունք դրաւ, որ Աստուծուն պաշտել և աղօթել կարելի է միայն աստուածահաճոյ մտածողութեամբ և ահա այս է սէր առ Աստուած և առ ընկերս կոչուածը (ի դէպ կարելի այստեղ կարգաւ Ի. Թ. Յովհ. Գ. 16) սէրը որպէս պարունակութիւն աստուածային ոգու, ուրեմն և հոգւոր աստուածապաշտութիւն): Յիսուս չէր կամենում սրանով ծիսակատարութիւնը և արտաքին աստուածապաշտութիւնը ջնջել, վերացնել, նրան շատ լաւ յայտնի էին, որ մարդիկ իրանց ներքինն արտայայտելու համար՝ արտաքին նշանների կարիք ունին, այլ նա կամենում էր արտաքին աստուածապաշտութեանը իւրեան վայել տեղը յատկացնել—արտաքին աստուածապաշտութիւնը մի տեսակ սպասաւոր և կարապետ պիտի համարել մարդուս ներքին զգացման (թանձրացեալ օրինակներ տ. Կ—ո. § 44):—

III. Բ.

Յիսուսի ընդունելութիւնը նազարէթում և Սամարիայում համեմատելով միմեանց հետ, (նոյնպէս և ուրիշ ընդունելութեան և մերժման օրինակները՝ թէ անցեալ և թէ ներկայ

ժամանակում) աւելի ևս կգորացնենք ծանօթ իմաստը—«Յիւրսն եկն եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան....»:

IV.

Յովհ. Գ. 24. «Հոգի է Աստուած եւ երկրպագուացն նորա հոգւով եւ ճշմարտութեամբ պարտ է երկրպագանել»:

Ի. Յովհ. Գ. 16. «Եւ մեք հաւատացաք եւ ծանեաք զսէրն Աստուծոյ՝ զոր ունի առ մեզ»:

Կրկնել—«Յիւրսն եկն եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան....»: (Յովհ. ա. 11. 12.):

V.

Ի՞նչպէս կարող ես դու «Հոգւով» առ Աստուած աղօթել: Ո՞ր առ Աստուած աղօթելու ձևը սխալ է: Յիսուս ի՞նչպէս աղօթեց առ Հայր: Յոյց տուէ՞ք որ Յիսուս միշտ սիրոյ սահմանում մնաց: Ի՞նչպէս կարող ես դու քո սիրտը Բարձրելոյ օթեան դարձնել: Մեր այս պատմութիւնը ևս մի տեսակ հրաշից պատմութիւն է (տ. Մովսիսի գործած հրաշքները—ջուր քարից, կանայի հարսանիքը): Ի՞նչպէս պետք է խմել փրկչի կենդանի ջուրը:

Մ ե կ ն ե լ և վ ա ռ ժ ե լ—Սիրաք իդ. 27—29. «Զի յիշատակ իմ քան զմեղր քաղցր է, քանզի եւ ժառանգութիւն իմ քան զխաբիսխ մեղու: Ոյք ուտեն զիս՝ տակաւին քաղցիցեն եւ ոյք ըմբեն զիս՝ տակաւին ծարաւեսցին» (տ. Մտթ. ե. 6): Սաղմոս խա. 2. «Որպէս փափակէ եղջերու յաղբերս ջուրց, այնպէս փափակէ անձն իմ առ քեզ Աստուած»:

Սաղմոս ճըր. 1—10. «Տէր, փորձեցեր զիս եւ ծանեար... եւ աջ քո ընկալցի զիս»: Եսայի ծե. 10. 11.—«Զորօրինակ, եթէ իջանիցէ անձրեւ կամ ձիւն երկնից եւ անդրէն ոչ դառնայ մինչեւ արբուսցէ զերկիր, ծնցի և բղխեսցէ սերմն սերմանողի եւ հաց ի կերակուր, այնպէս եղիցի բանն իմ, որ ելանէ ի բերանոյ իմմէ. մի դարձցի դատարկ մինչեւ կատարեսցէ զոր ինչ կամիցիմ եւ զիւրեցից զճանապարհս քո եւ զճանապարհս իմ պահեսցես»: (Յովհ. Ժդ. 6.) «Ասէ ցնա Յիսուս, ես եմ ճանապարհն եւ ճշմարտութիւն եւ կեանք. ոչ ոք զայ առ Հայր, եթէ ոչ ինեւ»: Ի. Թ. Կրնթ. Գ. 16—«Ո՞չ զիտէք եթէ տաճար էք Աստուծոյ եւ Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ի ձեզ»: Երեմիա. լա. 31—34. «Ահաւասիկ աւուրք գան, ասէ

տէր, եւ ուխտեցից տանդ Իսրայէլի եւ տանդ Յուդա ուխտ նոր. ոչ ըստ ուխտին զոր ուխտեցի ընդ Հարս նոցա, յաւուր յորում առի զձեռանէ նոցա Հանել զնոսա չերկրէն Եգիպտաց-
ւոց, զի նոքա ոչ կացին յուխտին իմում եւ ես անփոյթ ա-
րարի զնոցանէ, ասէ Տէր: Այլ այս է ուխտն զոր ուխտեցից տանդ Իսրայէլի. յետ աւուրցն այնոցիկ, ասէ Տէր, տաց զօրէնս իմ ի միտս նոցա եւ ի սիրտս նոցա գրեցից զնոսա եւ եղեց նոցա յԱստուած. եւ նոքա եղիցին ինձ ի ժողովուրդ»:

Վ ա ռ թ ու թ ի լ ն — «Ոչ գիտէիք եթէ ի տան Հօր....»: Եւ մեք Հաւատացաք....»: «Ոչ միայն Հացիւ կեցցէ մարդ....»: «Մարդ Հայր չերեսս....»: «Երանի որոց ոչ իցէ տեսեալ....»: «Բայց եթէ ինչ ի Քրիստոս....»: «Տուր ցիս որդեակ....»: «Եկաք առիս ամենայն վաստակեալք....»:

§ 46

ՄԱՐԻԱՄ ԵՒ ՄԱՐԹԱ

Ն ա լ ա տ ա կ: Յիսուս Բեթանիայում, որպէս Հիւր երկու քույրերի մօտ:

I.

Բեթանիան գտանւում է Երուսաղէմի արեւելեան կողմը մի ժամ հեռաւորութեամբ: Ոչ ամենքը Յիսուսին Հիւր էին կան-
չում իրանց տուն (տ. Կանայի Հարսանիքը, մաքսաւոր Մատ-
թէոսը և Զակքէոսը): Անշուշտ երկու քույրերը բարեպաշտ են եղել, որ Յիսուսի գալստեան վրայ ուրախացել են ինչպէս Զակ-
քէոսը: Ի՞նչ կանեն քույրերը, երբ Յիսուս իւր աշակերտներով գալ (տ. Աբրահամ): — Մեծ պատրաստութեան մէջ կլինէին Հիւրին ընդունելու (նկարագրել թէ ինչ կանէին) և ինչ կար-
ծիք, որ ոչինչ չէին խնայի մեծ Հիւրին պատուելու համար: Արդե՞ք բացի անհանգստութիւնից և պատրաստած կերակրից ուրիշ ոչնչով չէին կարող փրկչին ուրախութիւն պատճառել: — Եթէ լսեն նրա խօսքերը և երկ. արք. մասին հարցնեն: Այժմ տեսնենք, թէ որքան ճիշտ է մեր ենթադրածը:

II.

Ա լ ա ն դ ե լ ն ո Ր ն ի լ թ ը (Ղուկ. Ժ. 38—42):

Ի՞նչ են անում քույրերը և ինչպիսի անձնասրութիւններ են զրանք: Մ ա ռ թ ա ն դադար չունի և շարունակ աշխա-
տում է. մի տեղից միւսն է շտապում — խոհանոցից մառան, մա-
ռանից սենեակ. ափսէներ, պնակներ, կերակուրներ և այլն: Նա գործունեալ է, աշխատասէր, աշխոյժ — կարճ՝ լաւ տանտիկին: Նա ուշագիւր է դէպի Հիւրը. կամենում է նրան պատուել, սի-
րում, յարգում է նրան:

Մ ա ռ ի ա մ ը նստած է Յիսուսի ոտների մօտ. լսում է նրան. հիացած է նրա երկնային խօսքերի վրայ. նա կարօտ է ուսանելու. ծարաւի, սոված է արդարութեան և յաւիտենա-
կան կեանքի համար: Նա Հաւատ ունի, բարեպաշտ է — կարճ՝ հաւատարիմ աշակերտուհի է մեծ վարդապետին:

Մարթայի խօսքերը նկատողութիւն չպիտի համարել, որովհետեւ եթէ Յիսուսին պատուելը նրա համար ծանրութիւն էր, ուրեմն նա չէ սիրում տիրոջը և մինչև անգամ անքաղա-
քավարութիւն կլինէր նրա կողմից Հիւրին մի այդպիսի նկա-
տողութիւն անելու: Այս խօսքերը վկայում են, թէ որքան սերտ և մօտիկ բարեկամ է եղել Ղազարոսի քույրերին, որ այդ-
պիսի բնտանեկան խօսակցութիւն է եղել նրանց մէջ: Յիսուս ևս նոյնպիսի բարեկամական արտայայտութիւնով արդարաց-
նում է ասելով — դու հոգս ես անում և շատ բաներով ես զբաղուած, ցամաք Հաց և հասարակ ջուրն էլ ինձ բաւական է. Մարիամի բարեպաշտ վարմունքն աւելի կարևոր է — ահա այդ է իմ ամենամեծ բաւականութիւնն ու ուրախութիւնը. դրա համար էլ նա բարի մասն ընտրեց, այսինքն իմ խօսքերը հաւատարմութեամբ պահել սրտում («Երանի այնոցիկ որ լսեն զբանն Աստուծոյ եւ առնեն»): Այս ձգտումը դէպի երկնայինը երբէք չի կորչում, յաւիտենական է, շարունակ աճող գանձ է, որն այս կեանքում մարդուս բաղդաւոր է դարձնում, իսկ Հան-
դերձեալում՝ երանելի: Ուրեմն Յիսուս Մարթային հասկացնում է, որ նրա ընտրած մասը վստ է: — Ոչ: Այն՝ ինչ որ փրկչին պատ-
ուելու և յարգելու համար է, վատ չի կարելի անուանել: Յիսուս ուզում է ասել, եթէ դու ոչինչ միջոց չգիտէիր ինձ ուրախութիւն պատճառելու բացի այս արտաքին յարգանքից, սրանով հեշտու-
թեամբ կարող էիր գլխաւորը մոռանալ: Գուցէ կարող էիր այն մարդկանց պատկանել, որոնք երկրային պարասմունքների ետե-

ւից ընկնելով, երկնայինը մոռանում են (տ. 4—ո. § 37): Գու-
չնչին բաների ետեւից ընկնելով՝ կարող էիր այն մի բանը, որ
անհրաժեշտ է, մոռանալ—սրտով անձնատուր լինել ինձ և Աս-
տուծուն: Ես անկասկած եմ, որ քո այդքան նեղութիւններն ի
պատիւ իմ է. քեզ շարժողը մի հաւատարիմ սիրտ է, բայց
քրոջդ բարեպաշտ սիրտը. որ ի սէր իմ ամենայն ինչ մոռա-
ցել է, նոյնպէս սիրելի է ինձ. քո սրտի համար այսօր աշ-
խատութեան օր է, իսկ Մարիամի համար՝ օր հա-
գստութեան (շաբաթ):

Այսպէս փրկիչը գիտէ ամենաչնչին իրողութիւններից մեծ
և խոր մտքեր մակաբերել: Յիսուս ամենուրեք երկնային մըտ-
քեր է գտնում, անգամ պնակ, ափսէ տանելիս և ոտների մօտ
նստելիս:

Համախմբել—երկու քոյրերի համոզումն և Յիսուսի
վճիռն այդ մասին:

III ա.

Մարիամին և Մարթային միմեանց հետ համեմատելով՝
կտեսնենք որ երկուսն էլ տիրոջը սիրում են, սակայն արտա-
յայտութեան ձևը զանազան է (ներքին, բարեպաշտ հպատա-
տակութիւն—աշխատութիւն): Թէ մինը և թէ միւսը, ինչ-
պէս առաջ, նոյնպէս և յետոյ Յիսուսին նմանապիսի սիրով
ծառայած կլինէին: Երկուսի վարմունքն էլ գովելի է, սակայն
երկուսն էլ թերի են՝ մինը միւսին պէտք է լրացնէ—աշխա-
տասիրութիւնը և բարեպաշտութիւնը միասին մի ամբող-
ջութիւն պիտի կազմեն: Բոլոր բարի մայրերը և կանայք,
այլ և շատ աղջկերք և տղայք նման են երկու քոյրերին,
որովհետեւ նրանք ևս իրանց սէրը դէպի Աստուած և մարդիկ,
մանաւանդ դէպի իւրայինները, զանազան ձևով են արտայայ-
տում: Այն մայրը գովելի է, որը Մարթայի աշխատասիրութեան
հետ և Մարիամի բարեպաշտութիւնն ունի և ամեն մինը իւր
ժամանակին գործ է դնում—աղօթում է, որպէսզի ժիր կեր-
պով աշխատել կարողանայ. աշխատում է, որպէսզի բարե-
պաշտ ձևով աղօթել կարողանայ: Այդ տեսակ մայրերն իրանց
սէրն արտայայտում են երբեմն ջերմեռանդ աղօթելով,
երբեմն էլ ժիր աշխատելով, որովհետեւ այն աշխատանքը, որ
Աստուծոյ անունով է կատարւում, նոյնպէս աղօթք է, իսկ

աղօթելը դեղեցիկ աշխատանք է, որ սրտին է պատկանում:

III. բ.

Յիսուսն ասում է—մի բան է պէտք: Չատերը տար-
բեր կարծիքներ ունին—քանի՞ քանի՞ մարդիկ անթիւ անհրա-
ժեշտ հոգսեր և դբաղմունքներ ունին (սնունդ, հանդերձ,
հարստութիւն, շատ բան գիտնալ...): Ո՞վ է նրանցից իրաւա-
ցին:—Սաները հարցը մասնաւորում են և ապացուցանում, որ
բոլորն էլ կարեւոր և մարդոց բաւականութիւն պատճառող մի-
ջոյններ են, բայց մի բան (հոգս) կայ, որ մարդոց իսկական
հոգացողութեան առարկան պէտք է լինէր—ամեն մի հոգս
պիտի ուղղուած լինի դէպի երանութիւն, ամեն մի հոգս բարե-
պաշտ կենցաղավարութիւն պիտի ծնէ:

IV.

Աղօթել և աշխատել:

Դուկ, Ժ. 24. «Բայց աստ սակաւ ինչ պիտոյ է»: Կրկնել—
«Ինդրել նախ զարքայութիւն...»:

V.

Ի՞նչպէս կարող ես դու, հէնց այժմ, Մարիամին և Մար-
թային նմանել (օրիորդներին շատ յարմար է այս հարցը, ինչ-
պէս և առհասարակ ամբողջ պատմութիւնը):—Գործել և մտա-
ծել՝ տանը, դպրոցում և եկեղեցում: Ապագայում ի՞նչպէս կա-
րող էք երկուսին էլ նմանել:—Բարեպաշտութեամբ լսել Աստու-
ծոյ խօսքը, սիրով աղօթել և աշխատել Յիսուսի համար:
Ազարակի զանձի և մարդարտի առակն ի՞նչ կապ ունի այս
պատմութեան հետ: Ո՞րն է զանձը:—Առողջութիւնն ամենա-
մեծ հարստութիւնն է:

Մեկնել և վարժել—Սաղմ. հր. 25. 26. «Զինչ
կայ իմ բնաւ յերկինս, կամ ի քէն զինչ եւս խնդրեցից յերկրի:
Նուազեաց սիրտ իմ եւ մարմին իմ, Աստուած սրտի իմոյ, բա-
ժին իմ Աստուած յաւիտեան:» Թ. ա. Փիլ. բ. 12. «Այսուհետեւ
սիրելիք իմ որպէս յամենայնի հնազանդեցարուք, միայն ի
գալստեան իմում, այլ առաւել եւս այժմ, յորժամ հեռի եմ ի
ձէնջ, ահիւ եւ դողութեամբ զանձանց փրկութիւն գործիցէք:»

Վարժութիւն—«Մի սիրէք զաշխարհս...»: «Մի զան-
ձէք ձեզ զանձս...»: «Մի հոգայք եւ մի ասիցէք...»:

«Ոչ միայն հացիւ Կեցցէ....»: «Երանի, որ լսեն զբանն Աստուծոյ.....»:

§ 47

ՂԱԶԱՐՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ն պ ա տ ա կ: Յիսուս իւր բարեկամի գերեզմանի վրայ:

I.

Ո՞վ պէտք է լինի այս բարեկամը: Յիսուսի բարեկամուհիներին ճանաչում ենք—Մարիամ և Մարթա, որոնք նրան սիրում և հաւատում էին: Երևի այս բարեկամն էլ սրտով նրանց նման է եղել, ապա թէ ոչ Յիսուս նրան չէր սիրի: Սա դէմքով ևս նման էր նրանց, որովհետև Մարիամի և Մարթայի եղբայրն էր՝ անունը Ղազարոս: Ափսոս որ սուրբ գրքի մէջ նրա մասին ոչինչ չէ պատմած, նրա պատմութիւնը նրա մահովն է սկսւում: Յիսուս կանգնած է նրա գերեզմանի վրայ. նա թողեց որ իւր բարեկամը մեռնէ և որքան հեշտութեամբ կարող էր բժշկել նրան: Այս վարմունքը փոքր ինչ զարմանալու էլ է: Ինչո՞ւ նա այդպէս արաւ: Գուցէ տեղեկութիւն չուներ իւր բարեկամի հիւանդութեան մասին:—Ոչ, այդ նրան յայտնի էր: Գուցէ իւր բարեկամի հիւանդութիւնն Աստուծոյ փառքը յայտնելու համար էր (տ. հ—ո. § 37): Այստեղ հարցը նրանում չէ, որ իսկական պատասխանը գտնենք, այլ՝ սաների ուշադրութիւնը լարենք և սպասող տրամադրութեան մէջ դնենք: Ի՞նչ կանէ Յիսուս իւր բարեկամի գերեզմանի վրայ (լաց, աղօթք, այստեղ կարելի է խօսել այրերում փորուած գերեզմանների մասին*): Ի՞նչ կանէին Յիսուսի աշակերտները և սգաւոր քոյրերը:

*) Եբրայեցիք սիրում էին ընտանեկան գերեզման ունենալ, ուր թաղած լինէին ծնողները որդւոց հետ: Նախնիների թաղուած տեղը սուրբ էր նրանց համար և անձեռնմխելի: Պատիւ էր համարւում, երբ մինը իւր ժառանգական գերեզմանատանը օտարականի մինին թոյլ էր տալիս թաղուիլ: Նոքա, որոնք կարողութիւն չունէին սեպհական գերեզմանատուն ունենալու կամ զրսից եկած ուխտաւորներ էին, այդպիսիների համար հասարակաց գերեզմանատուն էր որոշուած (Մտթ. իէ. 7): Օտար գերեզմաններն ևս, ըստ բարեպաշտ սովորութեան, նոյնքան չարգուած էին, ինչպէս և սեպհականները:

II. ա.

Աւանդել նոր նիւթը: (Յովհ. ժա. 1—45.): Դասաւորել նիւթը—Ղազարոսի մահուան լուրը հասնում է Յիսուսին. նա դիտմամբ ուշանում է. գալիս է Բեթանիա և խօսում է Մարթայի հետ յարութեան մասին. խօսում է Մարիամի հետ և արտասոււմ է Ղազարոսի վրայ. աղօթում է և յարութիւն տալիս Ղազարոսին:

Քրքրել նիւթը—քոյրերի գոյժից իմանում ենք, թէ որ աստիճան Յիսուս սիրում էր իւր բարեկամին և թէ քոյրերին ինչպիսի մեծ հաւատ ունէին դէպի Յիսուս, որ նա իրանց եղբորը կբժշկէ առանց որևէ խնդրքի: Յիսուսի պատասխանը «այս հիւանդութիւնն չէ ի մահ....» աշակերտներն այնպէս են հասկանում, թէ Յիսուս ուզում է նրա բժշկութիւնը և սրանով իւր փառաւորութիւնը մարգարէանալ: Սակայն Յիսուսի միտքն ուրիշ էր—նա ուզում էր հասկացնել— թէև հիւանդութիւնը

Գերեզմանների դիրքը և ձևը Պաղեստինէի մէջ այնպէս չէր, ինչպէս մեզ մօտ — մենք փորում ենք գետինը դազաղի մեծութեամբ, դիակը մէջը դնում և ծածկում հողով: Այս ձևի գերեզմաններ հազուադիւտ էին և եղածներն էլ անպատուութիւն էր համարւում: Սովորական թաղումն այսպէս էր—դիակը դնում էին նաշի վրայ և տանում տեղաւորում ստորերկրեայ մի սենեկի մէջ, այնպէս որ դազաղի կարեւորութիւն չկար այլևս: Սուրբ գրքի մէջ յիշուած գերեզմանները պիտի հասկանալ բնական կամ արհեստական շինած ծերայեր, այրեր, գբեր: Սկզբում լեռնոտ տեղերի բնակիչները բնական այրերն էին դործ դնում գերեզմանների համար և Պաղեստինէն բաւական հարուստ է այրերով: Իրանք պաշտպանուած էին գազանների չափշտակութիւնից: Այսպէս նորերումս քրիստոնեայ ճանապարհորդները, որոց թոյլատրուած էր Քեբբոնի մզկիթը մտնել և ուր գտնվում են նահապետների գերեզմանները, գտել են մի մեծ և բնական կրկին այր:

Բնական այրի մէջ եղած գերեզմանը կամ հողի մէջ փորածը, ծածկում էին քարով կամ աղիւսով, որպիսին ցօրս սովորութիւն է Եգիպտոսում, մօտաւորապէս այնպէս, ինչպէս մեզ մօտ ընդունուած է թաղ տալ, եթէ արձան պիտի կանգնել: Պաղեստինէի գետինը դիւրութիւն էր ընծայում մարդոց փորած գերեզման ունենալ՝ քան թէ քարից, աղիւսից պատրաստել, դրա համար էլ վերջինները շատ հազուադիւտ են: Չատ գերեզմաններ փորուած են գետնի մէջ ուղղահայեաց ձևով, վրան մի քար դրուած ու հողով ծածկած, որի վրայ մարդիկ անց ու դարձ են անում, առանց գիտնալու թէ գերեզման կայ տակը:

Ղազարոսին մահ կստանա՞նք, բայց նա (Հիւանդութիւնը) այն-
քան զօրաւոր չէ, որ Ղազարոսը մեռած մնայ, որովհետեւ ես
պէտք է նրան յարութիւն տամ և այսպէս Աստուծու փառքը
յայտնի անեմ ամենին:

Չնայելով դեսպանների խնդրին՝ Յիսուս երկու օր մնաց
ուր որ էր: Թէ՛ և այս այսպէս է, բայց և այնպէս նա Մար-
թային, Մարիամին և Ղազարոսին սիրում էր: Յիսուս զիտէ որ
խեղճ քուրերը անհամբեր իրան են սպասում, որ Ղազարոսը
ծանր հիւանդ է (այդ ժամում արդէն մեռած էր): Ոչինչ չի
ասուած, թէ ինչ կարեւոր դործ ունէր՝ ուր որ մնաց: Այսքանն
է միայն յայտնի, որ նա քուրերին սիրում էր և նեղութեան
մէջ թողեց: Ի՞նչու:—Յիսուս կամենում է կարիքը և՛ աւելի
զօրացնել և դրանով քուրերի հաւատը փորձութեան տակ դը-
նել: Վերջապէս գալիս է Քեթանիա՝ յայտնելով աշակերտնե-
րին, որ ննջած բարեկամին դարթեցնելու է գնում: Աշակերտ-

Մի կողմից մարդկային սրտի բարեպաշտութիւնն առ հասարակ,
միւս կողմից սիրելիների և նշանաւոր անձանց սէրն ու յարգանքը
մասնաւորապէս, առիթ եղան ննջեցեալների համար պատուաւոր տեղ
որոշելու և նրանց յիշատակը ժամանակի աւերիչ ճիրաններից ազա-
տելու: Սրա համար ևս գերեզմանները սաղարթաւէտ ծառերի հովա-
նիների տակն էին որոշում—կամ պարտէզներում: Որովհետեւ գերեզ-
մանների աւերելը սղծութիւն էր համարում, ուստի արտաքուստ
մի նշանով որոշեցին գերեզմանի տեղը, այնպէս որ Քաբիլոնի գե-
րութիւնից չէտոյ՝ այն գերեզմանները, որոնք հնութիւնից ալ ևս
չէին որոշուած, կրախառն ջրով սպիտակացնում էին (Մտթ. իգ. 27),
որպէսզի անցնողները ոտնահար չանեն: Առողջապահական տեսակէտը
հներին ևս ստիպել է գերեզմանները քաղաքից, գիւղից դուրս ընտ-
րելու: Այդ տեսակ գերեզմանների մէջ երբեմն բնակում էին պղծուած
մարդիկ, որպիսին սովորաբար գեւերի համար էր որոշուած ընդունել,
(Թերևս մեռելների հետ խօսելու նպատակով՝ համաձայն ժողովրդի
նախապաշարման: տ. Յսայի ը. 19 իթ. 4.): Եթէ բնակութիւնը
խիտ էր, գերեզմանները քաղաքից դուրս էին որոշում (Ղուկ. ե. 12):
Այսպէս բնակիչներով հարուստ քաղաքների շրջակայքը ծածկում
էին գերեզմաններով՝ մասամբ անչափ՝ գետնի տակ, ինչպէս
հռոմէական գետնափորներն (կատակոմբ) էին, իսկ մասամբ՝ յայտնի՝
գետնի մակերևոյթից բարձր: Նշանաւոր անձնաւորութեանց գերեզ-
մանները պղծութիւնից զերժ պահելու համար, քաղաքների մէջն էին
շինում, ինչպէս Սամուէլինը Արիմաթեմում, Թագաւորների գերեզմա-
նները Նրուսաղէմում: Ժամանակի ընթացքում գերեզմանները արտա-

ները սովորական քուն էին հասկանում, իսկ Յիսուս՝ մահու
քուն: Փրկիչը երկար ժամանակ չվարագորեց այս տխուր ճըշ-
մարտութիւնը և շուտով յայտնեց աշակերտներին պարզ կեր-
պով: Ի՞նչպէս կտխրէին աշակերտները: Յիսուս ուրախ է այդ
մասին: Մահ և ուրախութիւն, այս ինչ տեսակ սէր է: Յիսուս
այսպէս է մտածում—բարեկամի մահը դժբաղդութիւն չէ: Ղա-
զարոսը յարութիւն կառնէ: Այդ դժբաղդութիւն չէ այլև
քուրերի և իւր աշակերտների համար, որովհետեւ նրանք շու-
տով իրանց կորցրածը կգտնեն. այլ այդ մահը մի տեսակ
բաղդաւսրութիւն է ամենի համար—նրանց հաւատը դէպի
փրկիչը և՛ աւելի պէտք է ամրապնդուի:

Պառնանք Քեթանիա՝ տեսնելու թէ այնտեղ ինչ կայ:
Ղազարոսն արդէն չորս օր է ինչ որ գերեզմանումն է (դեսպան-
ների գնացած օրը մեռաւ և հրէից սովորութեան համաձայն
մեռած օրն էլ թաղուեց. երկու օր սպասեց, մի օր էլ ճանա-

քուստ դարգարուեցան. հարուստներն երբեմն իրանց գանձի հետ էին
թաղում: Եթէ հաւատանք Յովսէփոսին, Հերովդէսը Նրուսաղէմի թա-
գաւորների գերեզմաններից շատ թանկագին իրեր հանեց, բայց ոչ
դրամ, որովհետեւ իւր նախորդը՝ Հիւրկանոսը 3,000 արծաթ
դաղանդ արդէն հանել էր: Հեթանոսական սովորութեան համաձայն
ազնուատոհմ իսրայէլացիները ևս գերեզմանի մէջ սուր էին դնում
մեռեալի գլխի տակ: Որովհետեւ երկրի մէջ բորենիներ շատ կային և դի-
ակները գողանում էին, ուստի և գերեզմանները պաշտպանում էին՝
կողպում էին փականքներով, նիկերով (Մտթ. իէ. 60. «Եւ թաւալե-
ցուցեալ կափարիչ դրան գերեզմանին վէմ մի մեծ...»)*: Պաղեստինե-
ում ճանապարհորդները մանրամասն նկարագրութիւններ են ըն-
ծալում գերեզմանների տեսակներին, որոնք մնացորդներ են շատ հին
ժամանակների: Չորս տեսակ գերեզմաններ են որոշում—ա, ուղղա-
հայեաց—գետնափոր սանդուխտներով իջնում է ստորերկրեայ խուցը,
ուր փորում է գերեզմանն ուղղահայեաց ձևով, մեր գերեզման-
ների նման. բերանին դրած է լինում մի սալաքար որպէս խուփ:
բ. հորիզոնական—մուտքը քառակուսի, ըստ մեծի մասին
հորիզոնական ձևով—ժայռը փորում էին կամ պարիսպ շինում,
այնպէս ինչպէս՝ պատի մէջ շինած պահարան. յատակը (չաճախ աղեղ-
նաձև), որի մէջն և դնում էին դիակը և ներս հրում, շատ հաւանա-
կան է ոտներն առաջ. գ. նստարանաւոր—մի կամարաձև
փորուացք, որի պատերից մինի վրայ նստարանի ձևով ժայռը փորած

*) Տես պատկեր III. ա. և բ.

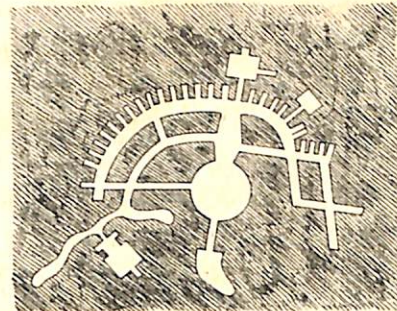
պարհ եկան): Քոյրերն անմխիթար տրտում են անդառնալի կորստի համար: Մխիթարութեան համար եկող հրէաները հազիւ թէ կարողանային նրանց սիրտն սփոփել. ճշմարիտ մխիթարութիւնը իրանց միակ բարեկամից՝ Յիսուսից էին սպասում: Ո՛րքան յաճախ յիշելիս կլինէին—անխ, երանի թէ նա դար: Սրգեօք նա մեզ բոլորովին մոռացել է, թէ.....

Եւ նա գալիս է: Մարթան առաջինն է իմանում, ընդառաջում է և փղձկում է նրա առաջ իւր լցուած սիրտը: Նրա խօսքերի մէջ մի տեսակ փափուկ դժգոհութիւն (ինչո՞ւ չեկար, չէ՞ որ մենք քեզ խնդրեցինք) և հաւատ կալ (դու կարող էիր օգնել, այժմս էլ կարող ես, եթէ քո հօրը խնդրես): Յիսուսը խոստմամբ վարձագրում է նրա հաւատը—քո եղբայրը յարութիւն կառնէ: Մարթան, որի հաւատը տատանման մէջ է, վերջին յարութիւնն է հասկանում: Յիսուս նրա տատանուող հաւատը զօրացնում է՝ ասելով—իմ մէջ մի զօրութիւն կալ, ումը կամենամ, շունչ և հողի կտամ. մահը ևս նրան չի կարող յաղթահարել. դրա համար բաւական է, որ այն ոգին ինձ հաւատայ—Ղազարոսն ինձ հաւատացել է, ուրեմն նա մեռած չէ, այլ՝ կենդանի: Մարթան հաւատում է, որ Յիսուս, որպէս

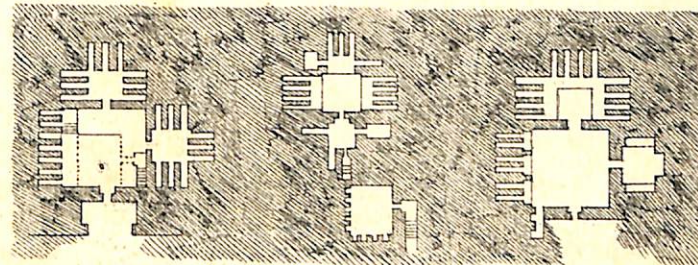
էր լինում և նրա վրայ տանում նստացնում էին դիակը: դ, տ ա շ-տ ա ձ և *) որոնք փորուած են ժայռի մէջ դիակի մեծութեամբ:

Կողպելու վերաբերութեամբ գերեզմանները երեք կարգի են բաժանուում—1, մակերևոյթը գետնի հետ հաւասար է. վրան մի սալաքար դրած—ուղղահայեաց գերեզման: 2, մի սենեակ, որի շուրջը դրած են շատ քարէ նստարաններ կամ աթոռներ, որոց վրայ դիակներն էին դնում—ն ս տ ա ր ա ն ա լ ո Ր գ ե ռ Ե զ մ ա ն և կամ սենեակի պատերի մէջ զանազան հորիզոնական գերեզմաններ և դրանք մի սալ դրած: Ուրիշ խօսքով կրկնած՝ մի մատուռ է, որի մէջ շատ գերեզմաններ կան: Մատուռի դուռը մի սալով ծածկում էին: 3. մեծ դարպաս, եռանկիւնի ճակատով: Դրանից յետոյ մանր դռներով կարելի է մտնել փոքրիկ խուցեր (երկրորդ տեսակի գերեզման): Սուրբ գրքի մէջ գերեզմանների տեսակները պարզ չէ որոշուած, այլ ընդհանուր խօսքերով են յիշատակում, ուստի և ճանապարհորդների հաղորդած տեղեկութիւնները գեղեցիկ բացատրութիւններ են, որոնք լուսաբանում են սուրբ գրքի այս կամ այն աղօտ կէտերը գերեզմանների վերաբերութեամբ:

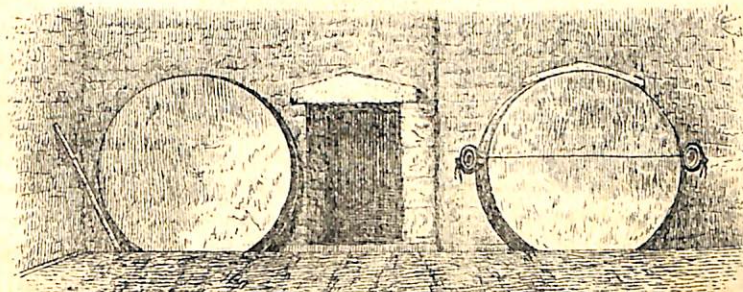
*) Տես սլաթկեր III. 1. և 2.

1. Մարգարէների գերեզմաններ

2. Դատաւորների գերեզմաններ

ա-Բայ գերեզման

բ-Կողպած գերեզման

երկնաւոր հօր որդի, ումը կամենայ, կարող է յաւիտենական կեանք պարգևել, բայց հետը միասին կասէր իւր սրտում—այո՛, դա մի գեղեցիկ բան կլինի մեր եղբօր համար, բայց ինչ օգուտ մեզ՝ անմխիթար, աղքատ և թշուառ քոյրերիս, մեր եղբօր երկնաւոր կեանքն աւելի օգտաւէտ կլինէր մեզ համար:

Յիսուս Մարիամին գիւղից կանչել է տալիս (Մարթան ծածուկ է յայտնում, որպէսզի մխիթարութեան եկող հրէաներն էլ հետները չգան): Մարիամն ուրախ սրտով շտապում է նրա առաջ, որն իսկապէս կարող էր մխիթարել, լալով ոտներն է ընկնում. յայտնում է իւր վիշտը, հաւատը և մխիթարութիւն խնդրում: Միւսնոյն մտքերն է արտայայտում, ինչ որ քոյրը (երևի եղբօր մահուանից յետոյ սովորական խօսակցութեան առարկայ են եղել վշտալի քոյրերի մէջ այդ մտքերը): Մարիամի վիշտը և արցունքները շարժում են փրկչին—նա արտասուում է: Ղազարոսի համար չէ տխրած, որի մօտագայ յարութիւնը նա գիտէր, այլ՝ նրա համար որ մահը իրան սիրելի մարգկանցից (կամ առահասարակ) իլում է նրանց սիրելին, առանց յաւիտենական կեանքի մխիթարութիւնը տալու:

Յիսուս գնում է գերեզմանի մօտ և հրամայում է քարը վերցնել: Մարթան լիշեցնում է նրան, որ մարմինն արդէն հոտած կլինի, ուրեմն և ամենայն ինչ ի գուր է: Դրանով նա կրկին անգամ մատնում է իրան, որ իւր հաւատը փոքրացել է և գրա փոխարէն կանկածն է ներս մտնել: Յիսուս նախատում է նրան այս աւթիւ, կցելով իւր յորդորը, եթէ հաստատ հաւատ ունենայ, Աստուծու փառքը կտեսնէ: Երբ գերեզմանը բաց են անում, գոհանում է Յիսուս, հաստատ համոզուած, որ կրտէ իրան իւր հայրը և այս անգամ ևս կուղարկէ իւր օգնութիւնը (նա բարձր ձայնով է գոհանում, որպէսզի իւր շրջապատողները լսեն թէ նա Աստուծու հետ է խօսում, թէ Աստուած նրան լսում է և հաւատան, որ Աստուած նրա հայրն է), ուստի և վստահ կերպով կոչում է մեռեալին—«Ղազարէ, արի՛, եկ արտաքս»: Աստուծու ամենակարողութիւնը, որ Յիսուսի հետն էր, ըստ երևոյթին անկարելի երևեցածը հնարաւոր է դարձնում—մեռեալը լսում է. հնազանդւում, վեր է կենում, ման է գալի. հոգին նորից միացել է հոտած մարմնի հետ. մահը իւր աւարը ստիպուած է յետ տալու. զօրեղը երկրիս վե-

րալի զօրագուհին (մարդոց կարծիքով յաղթեց) և Ղազարոս յանձնուեց կեանքին և վշտացեալ քօյրերին: Քօյրերի և աշակերտների հաւատը դէպի Յիսուս զօրանում է. այժմ շատ հրէաներ ևս հաւատացին, որ նազովրեցի Յիսուսը խոստացեալ Մեսսիան է, որովհետեւ ինչ որ նրանք այսօր տեսան, լսուած բան չէր. այս բանն աստուածային կարողութիւն ունեցողը միայն կարող էր գործել:

II. բ.

Հ ա մ ա խ մ բ ե լ գլխաւոր մտքերը: Դ ա տ ե լ պատմութեան մէջ գործող անձանց մտածմունքները և գործերը:

III.

Ռացի Ղազարոսից՝ Յիսուս երկու ուրիշ մեռեալի ևս կեանք է շնորհել, բայց սա ամենից փառաւորն էր (ապացոյց): Յիսուս սրանով յայտնեց իւր իշխանութիւնը մահու վրայ և ցոյց տուաւ, որ մարդոց կեանքն անցաւոր չէ (տ. ն—ո. § 28): Ինչպէս բոլոր հրաշագործութեանց ժամանակ, այսպէս և այստեղ ներկայ եղողների մէջ հաւատ է ծագել (տ. ն—ո. § 29): Ինչո՞ւ:—Սէրը և հաւատը, որ ունէր Ղազարոս դէպի Յիսուս՝ առաջնորդեց նրան դէպի յաւիտենական կեանք. նա սրանով մարդկանց կամեցաւ հասկացնել, թէ ով դէպի Յիսուս հաւատ կուենայ, կապրի, թէկուզ մեռած ևս լինի: Նոյն իսկ դէպի Յիսուս հաւատ ունենալը և սրտանց նրան նուիրուելը՝ կեանք է, որն այստեղ սկսում է և այնտեղ չէ վերջանում—այդ կեանքը յաւիտենականն է: Միայն հաւատացեալների համար է մահը յաղթուած: Ջէնքը, որով մահուան յաղթում ենք հաւատն է. ուր հաւատ չկայ, ուր մարդիկ իրանց սիրտը փոխանակ Քրիստոսին՝ մեղացն են յանձնում, այնտեղ մահը տիրող է, նա սարսափ է թափում ամենուրեք, այնտեղ մարմնի մահանալուցն առաջ հոգին է մահանում: Այն կեանքն է միայն ճշմարիտ, որը Յիսուսի և Աստուծու համար է գործել. այդպիսի կեանքն ընդունակ է յաւիտեան ապրելու, աճելու և զօրանալու: Միայն Յիսուսի ճշմարիտ հետևողներն են այսպիսի կեանք վարում այսինքն հաւատով. համոզուած են, որ ոչ հոգեկան և ոչ մարմնական մահն իշխանութիւն ունի իրանց վրայ. որ երկրիս վրայ ոչինչ չի կարող նրանց դէպի Յիսուս և Աստուած ունեցած կեանքին վտանգ սպառնալ և եթէ նրանք

երկրիցս հրաժարական առնելու լինին, նշանակում է փրկչին աւելի են մօտենում. այդպիսեաց երկրաւոր երջանկութիւնը երկնային երանութեան է փոխւում: Մահու երկիւղը, ուրախութեան վերածելը, երկրային կեանքը երկնայինի փոխելը, հոգեկան և մարմնական մահը կեանքի վերածելն Յիսուս աշխարհ բերաւ. միլիոնաւոր մարդիկ հաստատ հաւատ ունենալով դէպի նա, ճշմարիտ կեանք են ձեռք բերել՝ թէ այստեղ և թէ այնտեղ: Եւ եթէ Ղազարոսին յարութիւն տալը նրա երկրաւոր կեանքում կատարած հրաշքների մէջ ամենից փառաւորն է, այն ժամանակ մեղաց և կռապաշտութեան մէջ մահացած մարդկութեան վերածումն դէպի ճշմարիտ կեանք, ևս աւելի փառաւոր և օրհնաբեր հրաշագործութիւն է: Մարդկութիւնը մահու քնից զարթեցնելը նման է ծովի, որի առաջ Ղազարոսի յարութիւնը մի կաթիլ է: (Այս բոլոր մտքերը թանձրացեալ ապացոյցների կարօտ են):

IV.

Յովհ. ժա. 25. «Ես իսկ եմ յարութիւն եւ կեանք, որ հաւատայ լիս, թէպէտ եւ մեռանիցի՝ կեցցէ: Եւ ամենայն որ կենդանի է եւ հաւատայ լիս՝ մի մեռցի ՚ի յաւիտեան»:

Թ. ա. Փիլ. ա. 21. «Ձի ինձ կեանք Քրիստոս է, եւ մեռանիլ շահ»:

V.

Մենք ինչպէս կարող ենք ճշմարիտ յաւիտենական կեանք ձեռք բերել: Ի՞նչպէս պէտք է ցոյց տանք, որ այստեղ էլ, հանդերձեալումն էլ յաւիտենական կեանքի մէջն ենք: Ի՞նչպէս կարող ենք Յիսուսի բարեկամ լինել: Մեր հաւատը դէպի Յիսուս երբ է աւելի խիստ փորձութեան ենթակայ:—Ամեն մի հիւանդ քրիստոնէի համար կարելի է ասել «այս հիւանդութիւն չէ ի մահ, այլ վասն փառացն Աստուծոյ», նոյնպէս ամեն մի մեռած քրիստոնէի համար, կարելի է ասել «ննջեաց, ապա ապրի» (ապացոյց):

Մ ե կ ն ե լ և վ ա Ր ժ ե լ—Թ. ա Փիլ. ա. 23. «Ձցանկալն ելանել և ընդ Քրիստոսի լինել, առաւել լաւ համարիմ»:
Թ. ա. հռմ. ժգ. 8. «Եթէ կեամք, տեառն կեամք, եւ եթէ մեռանիմք, տեառն մեռանիմք»: Յովհ. ժգ. 6. «Ես եմ ճանապարհ եւ ճշմարտութիւն եւ կեանք, ոչ ոք գայ առ հայր իմ,

եթէ ոչ ինեւ»: Յովհ. Բ. 51. «Եթէ ոք զբանն իմ պահեսցէ, զմահ մի տեսցէ ի յաւիտեան»:

Վ ա ղ ժ ու թ ի լ ն—«Երանի մեռելոց որք....»: «Երանի, որոց ոչ իցէ տեսեալ....»: «Եւ այս է յաղթութիւն մեր....»: «Ոչ ամենայն, որ ասէ ցիս տէր....»: «Զի զոր ինչ սերմանէ...»: «Ես եմ լոյս աշխարհի....»: «Բայց յայտնեցաւ այժմիկ՝ յերեւելի....»: «Երանի է ձեզ յորժամ նախատիցեն....»: «Զի զոր սիրէ տէր, խրատէ»:

III

§ 48

ՅԻՍՈՒՍԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Ն ա տ ա կ: Յիսուսի թշնամիները:

I

Յիսուս և թշնամի—այս խօսքերը միմեանց չեն յարմարում: Ինչո՞ւ: Զարմանալի բան—փրկիչը որ ամենուրեք սէր է ցանել (ապացոյց), այժմ թշնամութիւն է հնձում: Բայց և այնպէս իրողութիւն է. մեզ մնում է փնտռել այն հիմքը, որտեղից որ սա յառաջանում է: Ինչպէս ամեն ինչ աշխարհիս մէջ իւր պատճառն ունի, այսպէս և սա: Մենք շատ տեսակ մարդիկ ենք ճանաչում, որոնք Յիսուսին չէին սիրում:

Այդ տեսակ մարդկանցից առաջինը Փարիսէյիսն էին: Ի՞նչ պիտի յարաբերութիւն ունէր փրկիչը սրանց հետ: Փարիսեցիները խստիւ պահանջում էին շաբաթ օրերը ոչինչ չգործել: Յիսուս ընդհակառակն քարոզում էր դրա դէմ և մինչև անգամ իրան շաբաթի տէր էր անուանում: Յիսուս մեծ նշանակութիւն չէր տալիս փարիսեցիների պաշտպանած օրէնքներին, լուսցման...., այլ արհամարհում և դառը նկատողութեան էր ենթարկում նրանց շրթունքով կատարած աստուածապաշտութիւնը: Նրանց յաճախակի պահելուն չնչին նշանակութիւն էր տալիս (տ. ն—ո. § 44): Լերան քարոզի մէջ Յիսուս իրան Մովսիսի, որին փարիսեցիք ամենամեծ յարգանքն էին ցոյց տալիս, հակապատկերն է համարում (մասնաւորել): Նա ապա-

ցուցանում է որ օրէնքը լրացնողն ինքն է միայն. պախարակում և ծաղրում է փարիսեցիների կեղծաւորութիւնը ողորմութիւն տալիս, աղօթելիս և պահելիս: Առակի մէջ փարիսեցու պատկերը շատ ստոր է ներկայացնում արհամարհուած մաքսաւորից: Յիսուս յարաբերութիւն չէ անում բարձր դասակարգի մարդկանց հետ, ինչպէս փարիսեցիներն էին պահանջում, այլ ուտում և խմում էր մաքսաւորների և մեղաւորների հետ, աղքատների և ժողովրդի մէջ փոքր համարուած (օրինակ) մարդկանց հետ. նա սիրում էր վաստակեալներին և բռնաւորներին. նրան հետևում է ժողովրդի բազմութիւնը. երանի է տալիս աղքատներին և երկնից արքայութեան աւելի մօտիկ անձնաւորութիւններ է համարում:

Ի՞նչ կարծիք, որ այս վարմունքը դուր չէր գալ փարիսեցիներին: Փոխանակ զղջալու և ապաշխարելու նախանձում են —նա մեզնից իմաստուն է և զօրաւոր. մեզնից հմուտ է քարոզում. ժողովուրդը նրան բարեպաշտ, սուրբ է համարում. մեզնից աւելի պատիւ, սէր և յարգանք ունի ժողովրդի մօտ. նա փայլում է և սրանով մեր լոյսը նսեմացնում: Նախանձից ծագում է երկիւղ—նա մեզ ներկայացնում է ժողովրդի առաջ որպէս մեղաւորներ և կեղծաւորներ, որով մեր նշանակութիւնը բոլորովին վայր է ձգում, որովհետև ժողովուրդն ան ժամանակ կլսէ և կհետևէ մեզ, երբ կտեսնէ որ մենք ենք ամենից բարեպաշտը, արդարը: Դրա համար ևս (փարիսեցիների կարծիքով) մարգարէն հասարակ ժողովրդի սիրտն է զրաւում, զովում, փառաբանում և բժշկում է նրանց. շաղթութում է, որպէսզի մեր դէմ ապստամբութիւն չարուցանէ և այդ բանը նրան շատ հեշտութեամբ կյաջողէ, եթէ այսպէս շարունակէ:

Երկիւղից ծագում է ատելութիւն—նա Աստուծու մարգարէ չէ, վասնզի Մովսիսի սուրբ օրէնքները կամենում է լուծել. իւր օրէնքները Մովսիսին հակապատկեր է համարում. վստահանում է մինչև անգամ մեղաց թողութիւն շնորհել, որ Աստուծոյ միայն կարող է. արհամարհում է սրբազան արարողութիւնները, նոյնպէս և մեր պաշտպանութիւնն այդ առթիւ: Եթէ այս արտաքին տեսանելի բարեպաշտութիւնները ոչինչ դառնան, այն ժամանակ մեր փառքը և պատիւը ժողովրդի աչքում կորած է. ամեն մի քայլափոխում կշտամբում է մեզ

որպէս կեղծաւորներ, մեղաւորներ, անմիտներ—այդ բոլորն էլ սուտ է, զրպարտութիւն է, պէտք է արդարութիւն պահանջել: Նա մեր իշխանութիւնն ուղղում է տապալել և ինքը նստել մեր աթոռի վրայ, ուստի ամեն միջոց պիտի գործ դնել կործանելու նրան—կարճ՝ կամ նա կամ մենք:

Գրիշէրը ևս չեն սիրում Յիսուսին, որովհետև նրանք էլ սովորաբար փարիսեցիների հետ են նախատում: Սրանք ևս զրի տառերին են հետևում: Եթէ Յիսուսի քարոզութիւնը երկրի մէջ տարածուի և նշանակութիւն ստանայ, նրանք ևս կընկնեն:

Քահանայի և ղեկավարի նույնպէս վիրաւորուած են Յիսուսից, (տ. ողորմած սամարացու առակը:) Նրանք ասում են, եթէ Յիսուսի խօսքը, թէ «Աստուած հոգի է...» (տ. ն—ո. § 45) ընդունուի, այն ժամանակ տաճարը և այնտեղ կատարուած ծեսերը (զոհաբերութիւն...) կորցնում են իրանց նշանակութիւնը (Յիսուս իրան տաճարից մեծ անուանեց). այն ժամանակ մեր պաշտօնը, մեր եկամուտը և նշանակութիւնը կորած է, ուրեմն ոչինչ չպիտի խնայել նրան կործանելու համար:

Փրկչի այս թշնամիները ուրտեղ էին բնակւում:—Գալիլիայում ևս փարիսեցիներ... կային, բայց մեծ մասամբ կենում էին Երուսաղէմում, նրա շրջակայքում և մեծ ազդեցութիւն ունէին ժողովրդի վրայ, դրա համար էլ փրկիչը իրան համար գործնէութեան ասպարէզ՝ ըստ մեծի մասին Գալիլիան ընտրեց. միայն գլխաւոր տօներին (պասէք.....) գնում էր Երուսաղէմ և ամեն անգամ էլ թշնամիների հետ մեծ վիճաբանութիւն էր ունենում (Բեթեզդա, ի ծնէ կուրը):

Հակառակորդներն ինչպէս էին իրանց թշնամութիւնն արտայայտում: Փարիսեցիներն և դպիրները դարանակալ էին լինում և փնտռում էին, որ նրա բերնից մի սխալ խօսք լսեն, որպէսզի դանդաղի հիմք ունենան (տ. Ղուկ. Ժա. 54). հազար ու մի պատրուակներով հարցեր էին առաջարկում՝ նրանից մի անգոյշ պատասխան լսելու համար (տ. Ղուկ. Ժգ. 17.), բայց նա ամենին էլ ամփի բերան էր առնում կտրուկ և տեղին յարմար պատասխաններով (Ղուկ. Ժգ. 17): Նրանք ևս աւելի բարկանում և աշխատում էին մի ձևով սխալացնել (Ղուկ. Գ. 11. Մտթ. Ժբ. 14. տ. մանաւանդ զօսացեալ ձեռքի,

Բեթեզդայի հիւանդի և կոյր ծնածի բժշկութիւնը: Այստեղ ժողովրդանոցի կառավարութիւնը վճռում է մինչև անգամ Յիսուսի կողմնակիցներին յայտնի կերպով 30 օր ժողովրդանոցից արձակել):

Հապա լսեցէք, տեսնենք Յիսուսի թշնամիներն ինչ են անում նրան վնասելու, վայր ձգելու համար:

II

ԱՌԱՅԻՆ ՀԱՏՈՒԱԾ

Թշնամիները նշան են պահանջում:

Աւանդել նոր նիւթը (Մտթ. Ժբ. տ. Ղուկ. Ժա): Կուլտուրական—պատմական—լաճախ սաղուգեցիները փարիսեցիների հետ միասին են լիշուում (արդէն Յովհաննէսը երկուսին էլ իժի ծնունդներ անուանեց): Սրանք հանդերձեալ կեանք, յարութիւն մեռելոց չէին ընդունում (Մտթ. իբ. 23). ոչինչ նշանակութիւն չէին տալիս փարիսեցիների «յաւելուած» ներին և ապրում էին առակի հարսուի նման. նախանձում էին, որ Յիսուս աղքատ ժողովրդին սիրում էր և հակառակ էր հարուստներին (տ. ն—ո. § 25):

Քրքրել նիւթը: Փարիսեցիները և սաղուգեցիները պահանջում են, որ Յիսուս երկնքից մի նշան ցոյց տալ (գործընակ ինչպէս Եղիան), որովհետև ցարդ գործած հրաշքները բաւական չեն համարում նրան Մեսսիա ընդունելու: Փարիսեցիներն այսպէս են մտածում—Յիսուս նշան չէ կարող ցոյց տալ, դրա համար փորձ էլ չի անի, այն ժամանակն իհարկ է մենք նրան կծաղրենք ժողովրդի առաջ և կամ՝ եթէ փորձի, ևս աւելի ծիծաղելի կդառնայ, այլևս ոչ ոք չի հաւատալ նրան: Իսկ եթէ փորձի և յաջողութիւն գտնի, այն ծամանակ կասենք կախարդանք է, պատիւր երևոյթ, հմայութիւն և այսպէս նրա նշանակութիւնը վայր կձգենք:

Ինչո՞ւ Յիսուս նրանց պահանջած նշանը ցոյց չի տալիս:—Յիսուս իսկույն նկատում է նրանց չար միտքը. զիտէ որ գործելու զօրութիւնն ստացել է թերահաւատներին խրախուսելու, հաւատ ունեցողներին վարձատրելու և թշուառներին մխիթարելու և ոչ թէ ունայն ձևով վատնելու այնպիսիների համար, որոց մէջ հաւատի նշոյլ չկայ:

Բայց և այնպէս ինչ նշան ցոյց կտայ նրանց:—Նրանք պէտք է բաւականանան Յովնան մարգարէի նշանով (ի կարեւոր դէպս կարելի է կարգալ Յովնան մարգարէի ա. 1. 2. և գ. 1—10). նա ոչինչ նշան ցոյց չտուաւ՝ ցոյց տալու իւր Աստուածանից ուղարկուած լինելը: Յիսուս իրաւունք ունէր ասելու— իմ անձնաւորութիւնը, իմ բարեպաշտ կենցաղավարութիւնը, իմ քարոզները ճշմարտութիւնը բաւական պէտք է համարէք հաւատալու, ինչպէս երբեմն նինուէացիք, որոնք Յովնան մարգարէի անձնաւորութիւնը և քարոզը բաւական համարեցին հաւատալու և զոյջալու: Նշան հարկաւոր չէ ձեզ, որովհետեւ դուք ոչ թէ միայն (տ. Ղազարոսի առակը) «Մովսէս և մարգարէք» ունիք այլ և ինձ ունիք, որի մասին մարգարէները գուշակել են և նա աւելի բարձր է՝ քան թէ Յովնան և մարգարէք: Դրա համար էլ նինուէացիք և Սաբայի թագուհին (տ. 4—ռ. § 65) պէտք է այս չար ազգին դատապարտեն, այսինքն նրանք իրանց ուղիղ վարմունքով պէտք է ապացուցանեն ամենին փարիսեցիների չարութիւնը և դատապարտութեան արժանի լինելը: Աւրեմն Յիսուսի վարդապետութեան ճշմարտութիւնը և մաքուր կենցաղավարութիւնը միայն նշան և ապացոյց պիտի համարուի (տ. 5—ռ. § 29), որ նա Աստուածանից է ուղարկուած: Այս բոլորն իհարկէ փարիսեցիների համար ոչինչ նշանակութիւն չունէր, որովհետեւ նրանք ոչ լսել, ոչ տեսնել և ոչ հաւատալ են կամենում, բայց սրանով զոնէ նրանց չար դիտաւորութիւնը կմերկանայ և ըստ արժանւոյն՝ կդատապարտուի: Փարիսեցիները բարկացած դառնում են տուն, որովհետեւ իրանց տգեղ նախադիժը չկատարուեց, բայց միւսնոյն ժամանակ ինձնոր բարկութեամբ, նոր վրէժխնդրութեամբ, որ Յիսուս իրան Յովնանից և Սողոմոնից բարձր դասեց:

ԵՐԿՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒԱԾ.

Դ և ե ռ ի հ ա լ ա ծ ու մ ն Բ ե ե ղ զ ե բ ու ղ ի ձ ե ու ք ո վ:
Աւանդել նոր նիւթը—(Մտթ. Ժբ. 22. տ. Մրկ. գ. Ղուկ. Ժա.):

Յիշել՝ ինչ որ ուսել են քանանացի կնոջ մասին:
Փարիսեցիների թշնամութիւնը սրտեղ է երևում:—Նրանք մեղադրում էին Յիսուսին, որ դեւերի իշխանի հետ միաբանած՝

վերջինիս տկար հպատակներին հալածում է և այս իշխանութիւնը ձեռք բերելու համար՝ դեւերի իշխանին անձնատուր է եղած: Այսպիսի զրպարտանքով կամենում էին սատանային դաշնակից դուրս բերել և ժողովրդի սէրն ու յարգանքը դէպի նա սառեցնել: Յիսուս ասում էր— բաժանումն, անմիաբանութիւնը թլացնում է ամենայն մի տէրութիւն, քաղաք և ընտանիք, ուրեմն սատանան ինձ հետ միաբանելով՝ իւր իշխանութիւնը պէտք է թլացնէ և կործանէ—սա անմիտ մտածողութիւն է: Ձեր Երդիքը (փարիսեցիների որդւոց մէջ դեւեր հալածողներ կային—տես. Ղուկ. Ժա. 54.) ձեր կարծիքով հալածում են դեւերին Աստուծու օղնականութեամբ և դրանով ապացուցանում են ձեր մեղադրանքի չիմարութիւնը և անարդութիւնը: Չար ոգիներին Աստուծու օղնականութեամբ միայն կարելի է հալածել, ուրեմն ես ևս Աստուծու օղնականութեամբ եմ հալածում, հետեւաբար ինձանով և իմ կատարած հրաշքներով Աստուծու արքայութիւնը դէպի ձեզ է եկել և եթէ դուք ինձ ատում էք, միւսնոյն է թէ Աստուծու արքայութիւնն էք ատում: Այսպէս փարիսեցիների չար դիտաւորութիւնը (Մրկ. գ. 21. 30. Յովհ. Ժ. 20) ի դերեւ ելաւ և հրապարակաւ, որպէս ստախոսներ խայտառակ եղան:

Կ ու ը թ ու ը ր ա լ կ ա ն — պ ա տ մ ա կ ա չ ն — սատանաներին, չար ոգիներին հաւատալ, դեւերին հալածել:

ԵՐԿՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒԱԾ.

Հ ե ռ ո վ դ է ս թ ա գ ա լ ո ը ի թ շ ն ա մ ու թ իւ լ ն ը:
Մի նոր թշնամի է երևան գալիս: Այս այն անձն է, որ Յիսուսի յառաջընթացին արդէն սպանել տուաւ: Դա Դաւիթիայի իշխան Հերովդէսն էր: Ի՞նչը պէտք է նրան Յիսուսի հետ թշնամացրած լինի:—Յիսուս ևս ապաշխարութիւն էր քարոզում թէ փոքրին և թէ մեծին՝ ամենի յանցանքն ուղղակի երեսին էր ասում: Երեւի հերթը յանցաւոր թաղաւորին է հասել (տ. Յիսուսի խօսքը շնութեան և արձակման մասին—Մտթ. Ե. 28 տ. Ղուկ. Ժգ. 18): Հերովդէսը ժողովրդից երկիւղ է կրում, ինչպէս Յովհաննիսի ժամանակ, վասնզի Յիսուս մեծ յարգանք ունէր նրանց մէջ:

Աւանդել նոր նիւթը—(Ղուկ. Ժգ. 31—33.):

Ուղիղ՝ Հերովդէսն ուզում էր Յիսուսին սպանել տալ: Այլ-
ևս ժամանակ չկար՝ միջոց տալու փրկչին, որ վերջինս զգու-
րանայ իւր կենաց ապահովութեան մասին. նոյն իսկ իւր խիղճը
բաւական անհանգիստ էր անում իրան՝ Յովհաննիսի արիւնն
անմեղ տեղը թափել տալու համար: Հերովդէսը ձայն ձգել
տուաւ, որպէսզի Յիսուսն զգուշանայ և ինքը հեռանայ իւր
երկրից. փարիսեցիները ևս գիտէին այդ լուրը և հէնց այդ հի-
ման վրայ էլ յայտնում են փրկչին այդ գոյժը: Այրական ան-
վեհերութեամբ պատուիրեց յայտնելու թագաւորին—որին իւր
խորամանկութեան համար աղուէս է անուանում—որ երեք օր
ևս պիտի գործէ Գալիլիայում և թագաւորի բռնութիւնը գործ
դնելուց առաջ նա Գալիլիան թողած և Երուսաղէմ գնացած
կլինի, որովհետեւ անկարելի է, որ մարգարէն Երուսաղէմից
դուրս կորչի: Այս խօսքերով դառն ակնարկութիւն է անում
դէպի մարգարէասպան զլիաւոր քաղաքը և հեղեում է մարգա-
րէների թշնամի անձանց, բայց միևնոյն ժամանակ փրկչի
սիրտը լցում է տխուր մտածմունքներով, որ նա այժմ այն
անձնի որդուց պիտի հեռանայ, որի հօրից մանկութեան ժա-
մանակ փախել էր: Պառնութեամբ լի է նրա սիրտը, որովհե-
տեւ ստիպուած է հեռանալ իւր սիրած երկրից, սիրելիներից,
որոց վրայ սիրոյ անթիւ հեղեղներ է թափել. տրտմում է Յի-
սուս, որովհետեւ պիտի գնայ այն քաղաքը, ուր իւր ոխերիմ
թշնամիներն են կենում:

ՁՈՐՐՈՐԻ ՀԱՏՈՒԱԾ

Բ ա Ր Ճ Ր ա գ ո յ ն ա տ ե ն ի վ ճ ի ու ը:

Յիսուսի կեանքը վտանգի մէջ է: Միթէ ցարդ պատահած
իրողութիւնները վտանգներ չէին դուշակում նրա կեանքի հա-
մար: Փարիսեցիներն իրանց հարցերով ոչինչ յանցանք չկարո-
ղացան Յիսուսի մէջ գտնել. դանդատի ոչ մի հիմք չգտան.
Ժողովրդի սէրը դէպի նա փարիսեցիները չէին կարող նուազեց-
նել իրանց զրպարտութիւններով: Սպանման նախագծերը մաս-
նաւոր մարդոց կամ փարիսեցիների կողմից էին առաջարկում,
որոնք իրաւունք չունէին մահու վճիռ տալու ում և իցէ վե-
րաբերմամբ: Ուրեմն վտանգն ունի կողմից պիտի լինէր: — Երկրի
(հրէից) բարձրագոյն իշխանութիւնից — բ ա Ր Ճ Ր ա գ ո յ ն ա -

տ ե ն ի յ (այս ժողովի անդամներն էին — քահանայապետ,
փարիսեցիք և սադուզեցիք): Սրանք մինչև այժմ լուել էին
Յիսուսի և նրա զործերի վերաբերութեամբ: Բայց այդ լուու-
թիւնը երկար կտեւի արդեօք: Ի՞նչը պէտք է առիթ տայ
նրանց դատաստանի հրաւիրելու փրկչին: Ի՞նչ վճիռ կտան
արդեօք:

Աւանդել նոր նիւթն ըստ Յովհ. ժա. 46—57: (Որովհե-
տեւ մենք նիւթը ժամանակագրական կարգով չենք աւանդում,
ուստի մի քանի կէտեր կարևոր է լինել, որպէսզի նախկին և
ապագայ հատուածները կապուին միմեանց հետ): Յիսուս թո-
ղեց Գալիլեան. եկաւ Բեթանիա Մարիամի և Մարթայի մօտ.
այդտեղից անցաւ Յորդանանը (Յովհ. ժ. 40.). հրաւիրուեց Բե-
թանիա իւր բարեկամ Ղազարոսին բժշկելու: Այնուհետեւ գնաց
Սփրայիմ քաղաքը՝ ոչ հեռի Բեթելից. այնտեղ էլ մնաց մենչև
պատէքի տօնը. լետոյ Երեքվի մօտ հանդիպեց Գալիլիայից եկող
ուխտաւորներին. կոյրին բժշկեց. դարձաւ Երեքով Զակէոսի
մօտ և վերջն այնտեղից Բեթանիայի վրայով Երուսաղէմ դար-
ձաւ: Ի՞նչն ստիպեց բարձրագոյն ատենին ժողով կազմելու: Ատե-
նի անդամները (փարիսեցիք և սադուզեցիք), նախագահ քա-
հանայապետը երկիւղի մէջ էին Ղազարոսի լարութիւնից լետոյ
— նրանք վախենում էին, որ այս նշանը չհամոզէ ժողովրդին
Յիսուսին խոստացեալ Միսիա ընդունելու: Եթէ այդ կարծիքը
հաստատուէր, այն ժամանակ ատենի անդամների գոյութիւնը
վտանգի մէջ էր, նրանց գլխակը պէտք է վերցնուէր.... և
հէնց դրա համար էլ ամենքը համակարծիք էին Յիսուսի
սպանման հարցում:

Ի՞նչ ընթացք է ստանում դատը: — Հարցը սրանումն է,
թէ ի՞նչ պէտք է անել Յիսուսի դէմ: Ժողովրդեան մեծ բազ-
մութիւն է գնում նրա ետեւից. ընդունում է նրան (տ. Բեթհեզ-
գայի հիւանդի, ի ծնէ կոյրի բժշկութիւնը): Եթէ մենք հար-
ցին սառն աչքով նայենք և ոչինչ չանենք, այն ժամանակ
ժողովուրդը կընդունէ նրան իրաւունք խոստացեալ Միսիա: Ատենի
անդամներն ի՞նչ պիտի անեն, երբ ժողովրդի ստուար բազմու-
թիւնը նրա կողմն է: Արդեօք իրանք ևս կհաւա-
տան և կճանաչեն նրան որպէս Մեսսիա: Եթէ
այդ անէին, այն ժամանակ իրանք պէտք է հեղ և խոնարհ

կերպով ստորագրուէին նրան. նրա քարոզութիւնները համա-
ձայն կարգադրէին աստուածաշտութեան եղանակը Հրէաս-
տանի մէջ — կարճ ասած՝ իրանց իշխանութիւնն աղքատ հիւսիսի
որդուն պիտի յանձնէին: Բայց այս բանը նրանք չէին կամե-
նում. նրանց ատելութիւնը, նախանձը, շահը.... շատ մեծ էր:
Ուրեմն պէտք է թոյլ տային: — Այն ժամանակ բոլոր ժողո-
վուրդը նրան կհետեւէր. թագաւորի տեղ կընդունէր (տ. 5000-ի
կերակրելը) և փարիսեցիները իշխանութեան դէմ կապստամ-
բուէր — սրանից կյառաջանար քաղաքական պատերազմ և հը-
ռովմայեցիներն իբրև դատաւոր երևան կգային: Ժողովուրդը
իւր Մեսսիայի հետ կըլիմադրէր հռովմայեցւոց, վասնզի Մես-
սիան պէտք է հրէից թագաւորութիւնը վերականգնէ, ինչպէս
Դաւթի օրերումն էր, այն ժամանակ ձուովմայեցւոց լէզէօնները
հանդէս կգան պատերազմի դաշտում, որոց դէմ ոչ մի ոյժ երկ-
րիս վրայ դիմադրել չի կարող: Յետոյ: Յետոյ երկիրը կաս-
պատակեն. անապատ կգարձեն. Երուսաղէմը կնուաճեն և կը
քանդեն. ժողովրդին սրախողխող կանեն կամ յաւիտենական
դերութեան կմատենեն: Արդեօք այս ենթադրութիւնը ճիշտ է:
Այդպիսի թագաւորութիւն չէր կամենում Յիսուս վերականգ-
նել — ոչ մի տեղ, ոչ մի խօսք չէ ասել նա ժողովրդին, թէ
երկրաւոր թագաւորութիւն է ուզում հաստատել և հրէաներին
ազատել հռովմայեցւոց գերիշխանութիւնից. նա շարունակ և
ամենուրեք երկնքի թագաւորութեան մասին է խօսել (տ. ա-
ռակներ). նա քարոզել է մարդոց և դրանով կամեցել է ազա-
տել նրանց մեղաց ստրկութիւնից: Այս բանը փարիսեցիները
կարող էին և պէտք է դիտենային. թերևս նրանք այս բանը
կեղծիք էին համարում իրանց կուրութեան մէջ:

Ժողովի բոլոր անդամները համաձայն էին, որ Յիսուսի
դէմ մի վճռական բան պէտք է անել, բայց ոչ ոք չզիտէր
թէ ինչ: Եւ ահա տեղից վեր է կենում քահանայապետը և
հարցը որոշ է դնում — լաւ է մի նր մեռնէ, քան թէ մի ամբողջ
ժողովուրդ ոչնչանայ: Յիսուս պէտք է մեռնէ. նա իւր անձը
մեսսիա է համարում: Դուք ի՞նչ կարծիքի եք, ի՞նչպէս էք հա-
ւանում Վայափայի առաջարկած հարցը: Քահանայապետի
տուած խորհուրդը բաւական խորամանկ է, ըստ երևոյթին նա
հանդիսանում է ժողովրդին պաշտպան, բայց իրօք իւր անձը,

իւր բարեկամների շահն ի նկատի ունի: Ինքնահաւանութիւնը
մեռցնում է նրա մէջ ամեն մի ճշմարիտ խոստովանութիւն,
ուրանում է Յիսուսի մեսսիական կոչումն և անգութ կերպով
զրգուում է, որոց անկէ, փրկչի դէմ:

Ի՞նչպէս է վերջանում գործը: — Բոլոր անդամները համա-
ձայնում են քահանայապետի կարծիքին և Մեսսիային մահ են
վճռում: Այժմ ամենքն էլ աշխատում են այս որոշումն ի կա-
տար ածել: Ժողովի վճիռը զաղտնի էր պահուած: Ի՞նչ միջո-
ցով պէտք է հասնեն իրանց նպատակին ժողովի անդամները:
Ի՞նչպէս էք հաւանում նրանց նպատակը: Յիսուսին դտնելը մի
դժուար բան չէր — մինը որ 12 աշակերտներով շրջում է երկրի
մէջ. յայտնի կերպով քարոզում է ամենուրեք, կառաւարութիւ-
նից ծածուկ չէր կարող լինել: Նրանց կարծիքով Յիսուս կիմա-
նար այդ որոշումը և երկրի հեռաւոր անկիւններում թաք կկե-
նար: Սրանով կամենում էին Յիսուսին վախեցնել, որքէսդի պա-
սեքի տօնին Երուսաղէմ չգայ և կամ թերևս մի ուրիշ երկիր
փախչելու միտք չդնայ (այս միտքն անշուշտ Յիսուսին հա-
մակրող ատենի չափաւոր անդամները՝ Նիկողիմոս և Յովսէփ
արիմաթացին յարուցած կլինէին) ու հարցը խաղաղ ճանա-
պարհով կվճռուի ինքն ըստ ինքեան: Բայց ամենից առաջ կա-
մենում էին ժողովրդին սառցնել, որովհետև երբ լուր կտարած-
ուէր, որ բարձրագոյն ատենանը հրատարակելու է, որ Յիսուս
խոստացեալ Մեսսիան չէ, այնուհետև ժողովուրդն էլ՝ մասամբ
կթերահաւատանար, մասամբ էլ կակնածէր յարգելու մի անձ-
նաւորութիւն, որին երկրի բարձրագոյն ժողովի անդամները չեն
սիրում, ատում են: Այսպիսով ժողովուրդը հետզհետէ կսովորէ,
կհաշտուի այն մտքի հետ, թէ հրաշագործ մարգարէն մի օր
կարող է կալանաւորուել: Բարձրագոյն ատենի անդամներն իրանց
նպատակին հասան. այդ երևում է տաճարում գտնուած՝ Յիսուսին
կուսակից ժողովրդի խօսակցութիւնից: Ժողովուրդը չէ խօսում այն
մասին, թէ ատենի վճիռն իրաւացի, թէ անիրաւացի է, այլ այն
մասին, թէ այսպիսի հանգամանքում հալածեալ, արհամարհ-
ուած մարգարէն Երուսաղէմ կգայ թէ ոչ: Փոխանակ կուսակ-
ցութիւն կազմելու, լոկ ականատես է հանդիսանում և անվր-
դով սրտով սպասում է թէ ինչպէս կվերջանայ վէճը Յիսուսի
և բարձրագոյն ատենի մէջ — ժողովուրդն անտարբեր է:

II. բ.

Համալսմանը չորս հատուածներէ հալան մասները. ի որ առաջինը գործող անձանց շարժառիթ հանդամանքներէ մէջ և պատել:

Յիսուսի թշնամիները — փարիսեցիները և սադուկեցիները երկնից նշան էին պահանջում և մեղադրում էին, որ նա սատանաներէ հետ դաշնակից է — սրանով կամենում էին ժողովրդի սէրն առ Յիսուս նուազեցնել: Բայց Յիսուսի տուած պատասխանը ձեռնաթափ արաւ նրանց: Հերովդէսն ստիպում է փրկչին թողնել Պալիլիան: Ղազարոսի յարութիւնը ատենի անդամներէ մէջ երկիւղ է ծնեցնում, թէ մի գուցէ ժողովրդական ապստամբութիւն տեղի ունենայ Յիսուսի առաջնորդութեամբ, ուստի Վալափայի խորհրդով մահ են որոշում կեղծ (նրանց կարծիքով) Մեսսիային, բայց մի խորամանկ կարգադրութեամբ միջոց են տալիս փրկչին, վէճն առանց արիւնհեղութեան վերջացնելու: Այս միջոցներով ժողովրդին երկիւղ ազդեցին և նա՝ փոխանակ Յիսուսին կուսակից դառնալու, լոկ հանդիսատեսի դեր կատարեց:

Այսպէս վարուող անձանց շարժառիթն ինչ էր: Ի՞նչ պէտք և կատե՞ք նրանց հայեացքները: — Փարիսեցիները նախանձոտ են, ունայնամէր, վախենում են, որ զրկուեն իրանց իշխանութիւնից (տ. I. աստիճան) — կարճ՝ այս բոլորը յառաջացաւ զգուշի ինքնասիրութիւնից: Արդե՞ք ոչ ոք նրանցից բարի շարժառիթից ստիպուած չէր գործում:

Նշանք բոլորն էլ դատարարակուած էին նոյնտեսակ ծնողներից և դատարարակներից, ամենքն էլ նոյն կոյր հետևողներն էին Մովսիսի օրինաց և դպիրների «յաւելուածները». սրանք ևս կարծում էին, որ կրօնի էական մասն այս արտաքին աւելորդապաշտութիւններն են, որոնք մարդու երկինք են տանում: Նա՞ ով իրանց նման չէր յարգում օրէնքը և ծերերի աւանդութիւնը՝ յաւելուածները (հին սէրը). նա՞ ով ժողովրդին առիթ կտար այլապէս հասկանալու օրէնքը.... Համարում էր ճշմարիտ հաւատի ոխերիմ թշնամի. այսպիսին ժողովրդին զուգուող է, ուստի պատերազմը այդպիսի անձնաւորութեան դէմ ամեն մի նի սուրբ պարտականութիւնն էր համարում: Ժողովրդի այս տրամադրութեան ժամանակ եթէ

մինն ասէր, թէ ես եմ աստուածառաք Մեսսիան, ինչ կասէին: — Մտախօսի և խաբեբայի տեղ կգնէին, որովհետև Աստուած իւր սահմանած սրբազան սովորութիւնները չի վերացնի:

Արեւմտ փարիսեցիներն արգարացի են, երբ կամենում էին Յիսուսին սպանել: — Այ, որովհետև նրանք չէին մտածում, թէ Աստուածանից ստացած պատուիրանները մարդկանց հնարած թերահաւատութիւններ են դարձել: Այս բանը նրանք շատ լաւ կարող էին գտնել մարգարէից գրուածների մէջ: Յիսուս բաղմիցս մատնանիշ էր արել (տ. § ն — ո. 44 և 45), որ արտաքին աստուածապաշտութիւնը կրօնի էական մասը չէ. սա չէ մարդու երջանիկ անողը: Այդ կոյրերը գոնէ կարող էին Յիսուսի սուրբ, անարատ կեանքն իրանց աչքերով տեսնել. նրա սէրն առ Աստուած և առ ընկերը պիտի համոզէր նրանց, որ այսպիսի կեանք վարող անձն չի կարող Աստուծու թշնամի լինել. նրանք քննութեան տակ չեն ձգում փրկչի քարոզութիւնները և ըստ այնմ հետամուտ լինում նրա վարդապետութեան: Գոնէ այսքանը կարող էին հասկանալ և զիտէին, որ մարդ սպանելը քսոմնելի յանցանքներից մինն է: Ինչո՞ւ չէին նկատում Յիսուսի բարի և իրանց չար գործերը, այլ տեսնում էին միայն փրկչի այն արարմունքները, որոնք հակառակ էին իրանց ցանկութեան, որոնք իրանց թերահաւատութեան դէմ էին խօսած և գործած: Թերահաւատութիւնը նրանց մէջ այն աստիճանի սիրելի և արմատացած ցանկութիւն էր, որ նա փոխարինել էր կենդանի հաւատին. թերահաւատութիւնը նրանց կուրացրել էր, այնպէս որ նրանք միայն վատ բան տեսնելու տրամադիր էին և այդ շատ հասկանալի է, վասնզի Յիսուս այլապէս էր ուսուցանում, քան թէ նրանք, ուստի և իրանց իրաւունք էին համարում ճնշել, նեղել և մինչև անգամ մահացնել: Ով այսպիսի կոյր մոլեռանդ սիրով ձգտում էր գէպի իւր պաշտած հաւատը, այդպիսին ոխերիմ թշնամի է այն անձին, որն այլապէս է հաւատում. այդպիսիների վարմունքն ուրիշ խօսքով մոլեռանդութիւն են անուանում: Եւ որովհետև այդպիսին կոյր է իւր հակառակորդի մէջ բարի բան տեսնելու, կոյր էր գէպի ամեն մի մարդասիրութիւն, ուստի մոռանում էր բարոյական պատուիրանը — այսպէս նրանց մոլեռանդութիւնը դառնում է մի մահացու յան-

ցանք: Փարիսեցիներն մեծ մասը հալածում էր փրկչին տղեղին քնասիրութիւնից զրդուած (որ նոյնպէս մարդուս կոյր է դարձնում՝ տեսնելու հակառակորդի մէջ որեւէ բարի կողմն), միքանիսը մոլեռանդութիւնից, իսկ ոմանք էլ երկու պատճառներից զրդուած (ինքնասիրութիւն և մոլեռանդութիւն): Հերովդէսի թշնամութիւնն էլ ինքնասիրութիւնից է ծագում:

Ժողովրդի վարմունքը նոյնպէս պախարակելի է: Թէև նրանք բարձրագոյն ատենի կուսակցութեան չեն յարում, բայց Յիսուսից էլ հեռացան՝ երկիւղի ազդեցութեան տակ. նրանք մոռացան փրկչին, որի սէրը վախել էին և լոկ հանդիսատեսի անտարբեր դերը կատարեցին:

III. ա.

Այս ատելութիւնն ու չարութիւնը ուղղուած Աստուածանից ուղարկուածների դէմ, որոնք մարդոց բարեպաշտ և արդար են կամեցել դարձնել, նոր չէ (տ. Աղիայի և միւս մարգարէների հալածանքը, Յովհաննէս Մկրտչի գլխատումն, նազարէթցիների սպանման փորձը): Այստեղ ևս շարժառիթը ինքնասիրութիւնն է եղել, որը մարդոց մտքերն այն աստիճան կուրացրել է, որ չեն տեսել այդ մարդկանց մէջ բարին և աստուածայինը: (Թանձրացեալ նիւթի մեկնութեան մէջ ինքնասիրութիւն և արդարութիւն բառերի փոխարէն յարմար է խաւար և լոյս բառերը դործածել:) Հալածողներից շատ քչերը նկատեցին հալածուողների մէջ աստուածայինը որպէս աստուածային, իսկ մեծ մասը ինքնասիրութեան ախտով կուրացած աստուածայինը որպէս բարի (լոյս) ինչ չնկատեցին: Ընդհակառակն իրանց կամքի, ցանկութեան ներհակ մի բան տեսան, դրա համար ևս ատեցին որպէս խաւար: Այդ թշնամիներից շատերն ևս Յիսուսի միջի աստուածայինը՝ լոյսը խաւար տեսան, որովհետև սրանով իրանց փառքը խորտակուում էր, ուստի և ատեցին: Քչերին միայն Յիսուսի լոյսը որպէս աստուածային երևաց, բայց էլի ատեցին որպէս խաւար—ահա սա է մահացու յանցանքը, սա է սատանայի չարութիւն կոչուածը (տ. Մտթ. Ժբ. 31—33):

Վերոյիշեալ նկարագրած բոլոր յանցանքները յառաջանում են նրանից, որ մարդիկ սիրել են խաւարը, այսինքն ինք-

նասիրութիւնը, որը կոյր է դէպի բարին, իսկ բարին նրա համար ատելի, զրուելի է դառած յիշած հանդամանքներում, որովհետև ինքնասէրների ցանկութիւններին հակառակ է եղել: Նոյն իսկ այսօր ևս Յիսուսի լոյսը կամ բարին, առհասարակ, ունի իւր թշնամին, իսկ խաւարը՝ բարեկամներ: Քրիստոնեաների մէջ քրիստոնէութեան թշնամիներ կան, որոնք ծաղրում են մեր հաւատը և մեր աստուածապաշտութիւնը, որովհետև նրանք Աստուծուն և նրա որդուն չեն հաւատում իրանց քաղովութեան համաձայն: Այդպիսիք հաւատում են միայն այն բանին, ինչ որ աչքով կարելի է տեսնել, իսկ աստուածային լոյսը, որ միայն սրտով պէտք է տեսնել, անձանոթ է այդպիսեաց: Բայց ինչո՞ւ են այդպէս անում:

—Նրանք սիրում են խաւարը, այսինքն ինքնասիրութիւնը, իսկ սէրը, որ Քրիստոս պահանջում է, այդպիսեաց համար ձեռնտու չէ և ձանձրալի բեռն. սէրը խանգարում է զրանց բաւականութիւնը և երկրաւոր բարիքներ ձեռք բերելուն արգելք է լինում. ինքնասիրութիւնը նրանց այնպէս կուրացնում է, որ իրանց խաւարը՝ լոյս, իսկ Յիսուսի լոյսը՝ խաւար և սխալանք են տեսնում, ուստի և վերջինը բոլորովին արհամարհում են և ատում: Այսպէս ուրեմն, նոքա որոնք իրանց անձն ամեն բանից աւելի են սիրում, այդպիսիք այսօր ևս ատում են Յիսուսին. նրա սէրն այդպիսիների սիրտն աղօտ կերպով է լուսաւորել. այն սէրը, որ նա ցոյց է տուել և պահանջում է, յարաբերում է ինքնասիրութեանն, ինչպէս լոյսը խաւարին (Թանձրացեալ օրինակներ):

III. բ.

Մեր ժամանակում ևս կարելի է գտնել շատ մարդիկ, որոնք իրանց վարմունքով խրաչելի ժողովրդին նման են: Դրանք են անտարբեր, թերի կոչուած քրիստոնեաները, որոց մասին խօսեցինք (տ. § 34 39 41.): Այդպիսիք սիրում են և՛ Յիսուսին, և՛ լոյս, և՛ իրանց, և՛ խաւարը. այդպիսիք ծառայում են և Յիսուսին և Աստուծուն ըստ սովորութեան և ոչ սիրուց զրդուած. այդպիսիք կուսակցութիւն չեն՝ կազմում մեծ պատերազմի մէջ, որն այսօր ևս երկրի վրայ լուսոյ և խաւարի մէջ շարունակուում է. այդպիսիք ասում են—մեր մասնակցութիւնից ինչ պիտի դուրս գայ, առանց մեզ ևս զործը կշարունակուի:

Այդպիսի մտածողները պիտի լաւ գիտենան, որ մի անձը ևս նշանակութիւն ունի կուսակցութեան պատերազմի հարցում. այսպէս ասողները հեռու են կանգնում և Աստուծու արքայութեան դործը թլացնում: Ինքնասիրութիւնն է դարձեալ պատճառ, որ անտարբերները սիրտը համր է մնում լուսոյ և սիրոյ առաջ:

IV.

Յովհ. տ. ժթ. 20. «Զի լոյս եկն յաշխարհ եւ սիրեցին մարդիկ զիսաւար առաւել քան զլոյս, զի էին գործք իւրեանց չարութիւն: Զի ամենայ որ զչար գործէ՝ ատեայ զլոյս»:

Մտթ. ժբ. 30. «Որ ոչ ընդիս է, հակառակ իմ է եւ որ ոչ ժողովէ ընդիս՝ ցրուէ»:

V.

Ի՞նչից պիտի երեւայ, թէ մինը լոյս կամ խաւար է սիրում: Գուցէր կարող ես Յիսուսի թշնամի լինել: Մոլեռանդութեան ուրիշ օրինակներ չգիտէք (սամարացիք...): Գուցէ ինչպէս կարող էք նինուէացիներին և հարաւի թագուհուն նմանուիլ:

Մեկնել և վարժել—Եսայի ե. 20 «Անյ այնոցիկ ոյք ասիցեն զչարն բարի, եւ զբարին չար, ոյք գնիցեն զլոյսն խաւար, եւ զխաւարն լոյս, ոյք գնիցեն զգառն քաղցր, եւ զքաղցրն դառն»:

I. Թ. Յովհ. ա. 5--7 «Եւ այսեն աւետիք զոր լուաք առ ի նմանէ եւ պատմեմք ձեզ. զի Աստուած լոյս է եւ խաւար ի նմա չիք եւ ոչ մի: Եթէ ասեցիմք՝ եթէ հաղորդութիւն ունիմք ընդ նմա, եւ ի խաւարի շրջիցիմք, ատեմք եւ ոչ առնեմք, զճշմարտութիւն: Իսկ եթէ ընդ լոյս գնայցեմք՝ որպէս նա ի լոյս է, հաղորդութիւն ունիմք ընդ միմեանս եւ արիւն Յիսուսի որդւոյ նորա սրբէ զմեզ յամենայն մեղաց»:

I. Թ. Յովհ. բ. 8--11. «Գարձեալ նոր պատուիրան գրեմ ձեզ որ է ճշմարտիւ ի նմա եւ ոչ ի ձեզ. զի խաւարն անցանէ, եւ լոյսն ճշմարտ արդէն երևի: Որ ասէ, եթէ ի լոյսն իցէ եւ եղբայր իւր ատիցէ, սուտ է եւ ի խաւարի է տակաւին»:

Թ. ա. հռմ. ժգ. 12 «Գիշերն մերժեցաւ եւ տիւն մերձեցաւ. Իբաց արասցուք այսուհետեւ զգործսն խաւարի եւ զգեցցուք զգէն լուսոյ»:

Յովհ. ա. 5. գ. 20, 21. ժբ. 35, 36

Վ ա ր ժ ու թ իւ ն. «Ես եմ լոյս աշխարհի....»:

«Զի արմատ ամենայն չարեաց....»:

«Մի սիրէք զաշխարհս....»:

«Յիւրան եկն եւ իւրքն....»:

«Ոչ միայն հացիւ կէցցէ....»:

«Սիրեցես զընկեր քո....»:

«Բայց եթէ ինչ ի Քրիստոս, նոր....»:

«Զի եւ Քրիստոս վասն ձեր մեռաւ....»:

«Եւ իմաստունք ծագեցին....»:

§ 49

ՅԻՍՈՒՍ ՕԹԻՈՒՄ Է ԲԵԹԱՆԻԱՅՈՒՄ

Ն պ ա տ ա կ: վերնագիրը.—

I.

Յիսուս Բեթանիայումն է—նա շատ հեռի չէ Երուսաղէմից. բարձրագոյն ատենի վճռի վրայ ոչինչ ուշադրութիւն չէ դարձնում: Բեթանիայում օծուելն ինչ նշանակութիւն ունի: Սովորաբար օծում էին թագաւորներին (գործինակ Սաուդ, Դաւիթ...), մեռեալներին (զմուսել), բարձր հիւրերին, որոց ոտները լուանում էին և ապա օծում մարմինը, երբեմն թանկագին իւղերով, ինչպէս մեղաւոր կինը Յիսուսին օծեց: Բայց այս պատուոյ արտայայտութիւններն և հիւրասիրութեան նշաններն ամենեւին չեն յարմարում Յիսուսի օծման: Յիսուս Բեթանիայում ունի մօտ պիտի հիւր եղած լինի. ով պիտի նրան օծած լինի:

II.

Աւանդել նոր նիւթը—(Յովհ. ժբ. տ. Մրկ. ժգ. Մտթ. իգ.): Յիսուս իւր բարեկամների շրջանում սեղան է նստած. նա յուզուած է—ներքինը լի է ուրախ և տխուր մտածմունքներով: Ղազարոսի սէրն առ Յիսուս և նրա ուրախ, զուարթ գէմքը չէին կարող փրկիլն յուզող մտքերն առ ժամ մոռացութեան չտալ: Մարթայի եռանդը, պատուելու թանկագին հիւրին, նոյն տպաւորութիւնը պէտք է անէին, իսկ Մարիամի բարեպաշտ վարմունքն այնքան սիրելի էր, որ միայն ուրախանալ և խնդալ կարելի էր: Թէեւ այս այսպէս էր, բայց և այնպէս նա չէր

կարող մոռանալ և չմտածել մի բոլոր այն վտանգների մասին, որոնք կարճ ապագայի մէջ վերջ պիտի դնէին իւր կեանքին: Միևնոյն տրամադրութիւնն անշուշտ նրա բարեկամները կունենային. նրանք տխուր են գալոցի վերաբերութեամբ, բայց միւս կողմից Յիսուսի հեղ և սիրալիւր խօսքերը մոռացնել է տալիս ամենայն ինչ: Մարիամն ամենից աւելի խորն է ըմբռնում իրողութիւնը. թանկագին հիւրերի համար ոչինչ չէ խնայում. փղձկում է նրա առաջ իւր սիրտը. չէ խնայում թանկագին իւղը (60 ռբլ. արժողութեամբ) տիրոջն օծելու համար: Այս բանը Յուդան չէ հաւանում — շռայլութիւն է համարում: Նրա կարծիքով աւելի յարմար էր այդ փողը դործ դնել աղքատներին կերակրելու համար: Արդեօք ճիշտ չէ Յուդայի առաջարկութիւնը — (50 ռուբլով ի՛նչքան հաց կարելի էր զնել: Յուդան ուշք է դարձնում միայն արտաքինի վրայ:

Թեթիւ աչքով նայելով դործին՝ արդարեւ շռայլութիւն է երեւում, բայց նրա աչքերից անտես է մնում Մարիամի ներքինը, որտեղից բղխում է այդ վարմունքը — նա մտածում է միայն այն բանի վրայ, ինչ որ օգտաւէտ է, շահաւէտ է: Նրան անյայտ է մնում զլիաւորը, թէ ինչ մեծ ուրախութիւն է պատճառում Յիսուսին այս վարմունքը՝ այսպիսի մի տխուր բոլորէի մէջ (ի՛նչ ուրախութիւն է պատճառում մեզ հիւանդ ժամանակներս, երբ մեր սիրելիներից մինը մի ընծայ է բերում մեզ):

Մարիամը լուռ է. ոչինչ չէ պատասխանում. նա իւր հայեացքը յառել է տիրոջ և կարծես ուզում է ասել — ասա՛ այն խիստ մարդուն, որ ես դրանով իմ սէրը միայն կամենում եմ ցոյց տալ և սա յանցանք չէ կարող համարուիլ. ես աղքատներին էլ կարող եմ սիրել: Մարիամը մտածում է այն՝ ինչ որ Յիսուսն էր մտածում: Փրկիչն ասում է, Մարիամը դովասանքի է արժանի, վասնզի բարի դործ դործեց. նրա կատարածը բղխում է բարի, ազնիւ մտածողութիւնից: Դուք այդ բանը չէք կարող ըմբռնել. դուք այնքան սէր չունիք դէպի ինձ. դուք չզիտէք նրա վարմունքն ինչպիսի ուրախութիւն է պատճառում ինձ այս տխուր վարկենիս մէջ, երբ ամենքն ինձ հալածում են: Աղքատներին ամեն ժամանակ կարող էք օգնել, երբ դուք կուսանէք իմ ցոյց տուած սիրելու եղանակը. նրանք շարունակ ձեր աչքի առաջ են, իսկ ես կարճ ժամանակով եմ

15m.

2013

~~389, 390, 391~~

389, 390, 391

արկ 2, հ Վ. արկ 2, հ Վ, Եսա Ի

8907200

8907200

8907200

արկ 1

